

619.1

מספר התיק:

2020 י"א

שם התיק:

11

מזכירות הממשלה

שם תיק: ישראל - 2020 תכנית אב

מזהה פיו: ג-7-17036

מזהה פריט: R000212e

כתובת: 3-307-9-2-4 תאריך הדפסה: 16/02/2022

2020 י"א

29.5.00 3.5.2000 י"א

7

(אנחנו ב' יולי) ה'תשפ"א 18
 ה'תשפ"א 2020

[ה'תשפ"א 2020]
 חתום על 30 עמודים

20/

מזכירות הממשלה
ירושלים, כ"ד באייר התש"ס
29 במאי, 2000

אל : חברי הממשלה

שלום רב,

הנדון: תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

א. בישיבת הממשלה ביום 3.5.2000 הציג פרופ' אדם מזור בפני השרים תכנית אב לישראל בשנות האלפיים.

ב. הרינו מצרפים בזאת לעיונכם:-

- תוכן ההרצאה והשקפים כפי שהוצגו בישיבת הממשלה
- תמצית מצגת "ישראל 2020"
- תקליטור CD המכיל את ערכת הסיכום ודוחות הביניים

ג. במזכירות הממשלה נמצאים 18 כרכים המכילים סיכומים בתחומים השונים של תכנית "ישראל 2020".

ניתן לעיין בכרכים אלה על-פי תיאום מראש

ב ב ר כ ה.
יצחק הרצוג

תל-אביב, 16 במאי 2000

לכבוד
מר יצחק הרצוג – מזכיר הממשלה
משרד ראש הממשלה
קרית הממשלה
רחוב קפלן 3
ירושלים 91919

מר הרצוג הנכבד,

לבקשתך, ולבקשתו של מר יוסי קוציק, התבקשתי להעביר אליכם, בהמשך להרצאתי מה-3.5.00, חומר על "ישראל 2020" אשר יועמד על ידכם לרשות כל המתעניין בנושא. וכן, תקציר + תצלומי השקפים שהוצגו בהרצאתי עבור חברי הממשלה.

רצ"ב:

1. ערכת דוחות הסיכום של "ישראל 2020" סה"כ 18 כרכים.
2. תקליטור המכיל את כל ממצאי העבודה הכולל את הדוחות הסופיים ודוחות ביניים.
3. 25 עותקים של תמצית "ישראל 2020".
4. עותק כרוך של התמצית והשקפים שהוצגו בהרצאה.
5. MASTER של התמצית והשקפים, אותו ניתן לשכפל במספר עותקים הדרוש עבור חברי הממשלה.

אני מקווה שחומר זה יתרום לחיזוק המסר לעתידה של ישראל אותו השתדלתי להעביר בהרצאתי.

בכבוד רב,
פרופ' אדם מזור

העתק: מר יוסי קוציק – מנכ"ל משרד ראש הממשלה
פרופ' ארנון בנטור – מנהל "מוסד נאמן", הטכניון

D:/LETTERS/0419

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

צוות מחקר ותכנון
בראשות אדם מזור

הוכן עבור:
משרד ראש הממשלה
משרד הפנים
משרד הבינוי והשיכון
מינהל מקרקעי ישראל
הסוכנות היהודית
משרד האוצר
המשרד לאיכות הסביבה
משרד התחבורה
משרד האנרגיה והתשתית
משרד החינוך התרבות והספורט
משרד הביטחון
נציבות המים
משרד החקלאות

1997

לשכת הסגדים, האדריכלים והאקדמאים במקצועות הטכנולוגיים בישראל
אגדת האדריכלים ושתכנוי ערים בישראל

הסכנין - מכון טכנולוגי לישראל
הפקולטה לארכיטקטורה ובניין ערים

הצורך בתכנון כולל לקראת המאה ה-21

סוגיות התכנון המרכזיות הן על כן:

כיצד ניתן לקדם את הישגי הפיתוח האזרחיים העפויים לישראל בעשורים הקרובים מבלי לשלם על כך מחיר של חדלון משאבי הטבע, ירידה חדה והסכנתה של קריסת מערכות תשתיות לאומיות ושל הגדלת הסכמים והקונפליקטים בין קבוצות האוכלוסיה שתגיענה מפיתוח זה לבין אלו שרונחת הפיתוח תפסד עליהם. האם יתכן ופיתוח של ממויות אדירות אלו במדינה בה טבע וגדושה יסודות ויתנהל המתכנת של יעסקים כהגילי, כשהאחריות לגדולה והתפתחות העתידיות של המדינה מופקדת בידי יסודות חסוקי וכפופה ללחצים סקטוריאליים ומקומיים קצרי טווח, ללא תאום ותכנון של היסודות תוכניות מכללת ארוכת טווח.

תוכנית האב לישראל בשנות האלפיים - ישראל 2020 היא תוצאה של מהלך תכנוני-מחקרי רחב היקף שטרם בוצע כמותו בישראל.

במשך כשש שנים נטלו חלק במימושו למעלה ממאתיים וחמישים אנשי מקצוע, מבכירי הקהילה האקדמית והמקצועית בישראל, תוך שיתוף מומחים בינלאומיים ידועי שם. ראשיתה של העבודה ביוזמת המשותפת של אגודת האדריכלים ומתכנני הערים בישראל והפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים בטכניון, והמשכה במאמץ משותף של עשרה משרדי ממשלה, הסוכנות היהודית, מינהל מקרקעי ישראל ונציבות המים.

"ישראל 2020" נועדה להתוות תפיסה כלכלית, חברתית וסביבתית משולבת לפיתוחה של ישראל לקראת המאה ה-21 ולהוות את אמצעי המדיניות להגשמתה.

הצורך בתכנון לאומי ארוך טווח מלווה את המדינה מאז הקמתה, אך הרציונל לכך השתנה מקצה עד קצה. בשנותיה הראשונות נבע צורך זה מהאתגרים הלאומיים של קליטת עליה והכפלת האוכלוסיה, של ביסוס המוסדות השלטוניים, של יצירת תשתית כלכלית ושל ביצור הביטחון הלאומי. כל זאת, במדינה "ריקה" וידלילה בה שטח לא מפותח נתפס כסממן לנחשלות ולישמה" אותה יש "לכבוש". יעד התכנון הלאומי בוטא באימרה הידועה "לכליך שכלת בטון ומלט".

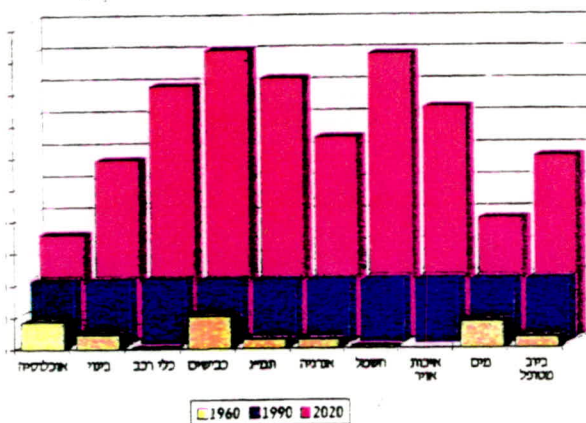
בפיתוחה של המאה העשרים ואחת, הפך התכנון ארוך הטווח להכרחי. הצורך בתכנון לא נובע עוד מהיותה של המדינה "ריקה" וידלילה. נהפוך הוא - הציפוף המרחבי והסכנה לאוילת משאב הקרקע הם הסוגיות המחייבות אותו עתה. שלושה תהליכים מרכזיים מעצימים את הבעיות הגל בפעולתם המשולבת, ומציבים אתגרים יחודיים בפני מערכת התכנון במדינה: ישראל התפתחה להיות אחת המדינות העצופות ביותר בעולם המערבי, אולם להבדיל מכל המדינות המפותחות האחרות אוכלוסייתה ממשיכה לגדול בשיעורים גבוהים בהרבה מאלה הסובבים בעולם. זאת ועוד - מגמת גידול האוכלוסיה עפויה להימשך גם בעשורים הבאים בשל הריבוי הטבעי העליון מן התפוצות וההסכמה הלאומית באשר להמשך תקפותו של חוק השבות. במקביל, רמת החיים בישראל עולה כל העת, שכן המשק הישראלי פועל לצמצם את הפערים הקיימים בין לבין משקם של מדינות המערב המפותחות.

כתוצאה, תידרש ישראל לקלוט היקפי פיתוח אדירים בעשורים הקרובים, הן על מנת לענות על הביקושים של האוכלוסיה הגדלה, והן בעקבות העלייה ההמשכית בפעילות הכלכלית במשק ובמדי הרווחה.

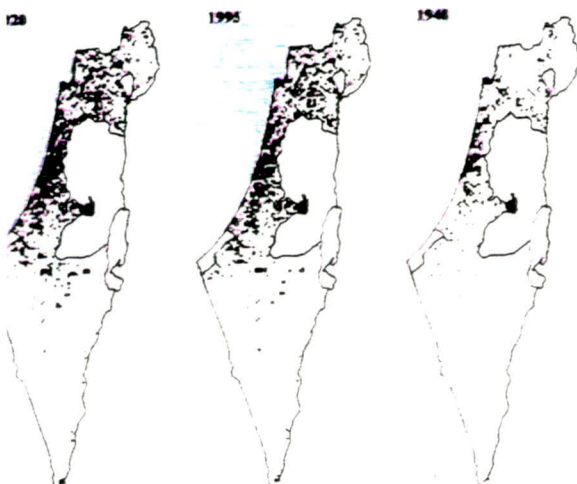
יתוכניותנו מאכזבות כי הן נטולות מטרה;
כשאדם אינו יודע לאיזה נמל הוא מכוון, שום
רוח אינה הרוח הנכונה."

סנקה SENECA 3-65 B.C

ישראל - תחזיות ויעדים לשנת 20
מדדי גידול ופיתוח (1990-20)

היקף השטח המבונה בישראל (1948-1995)
ותחזית המשך המגמות ל-20

"ישראל 2020"

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים,

**מתווה תפיסה כלכלית, חברתית וסביבתית
משולבת לפיתוחה של ישראל במאה ה-21 ואת
המדיניות והאמצעים הדרושים להגשמתה.**

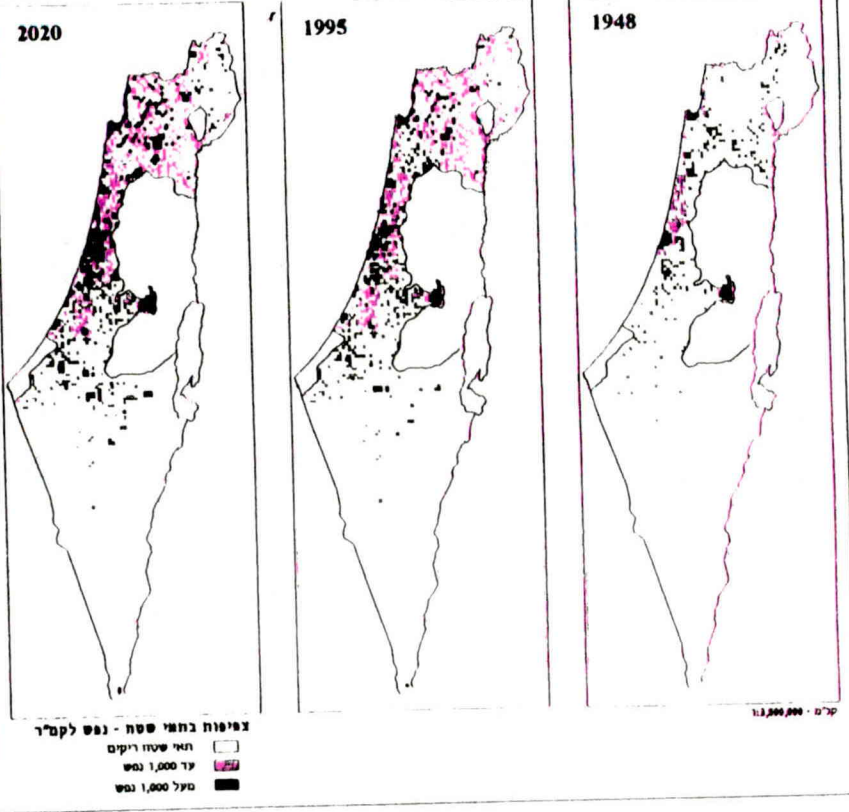
צפיפות המרחב

גידול מואץ של האוכלוסייה

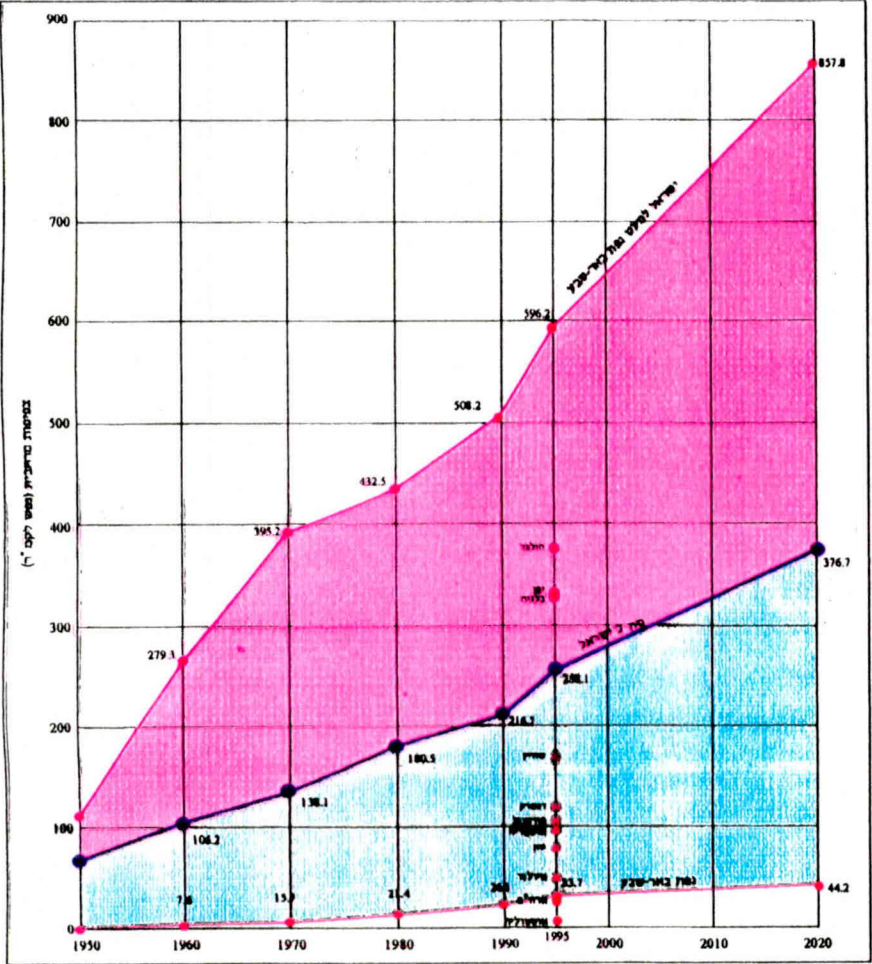
סגירת פער כלכלי

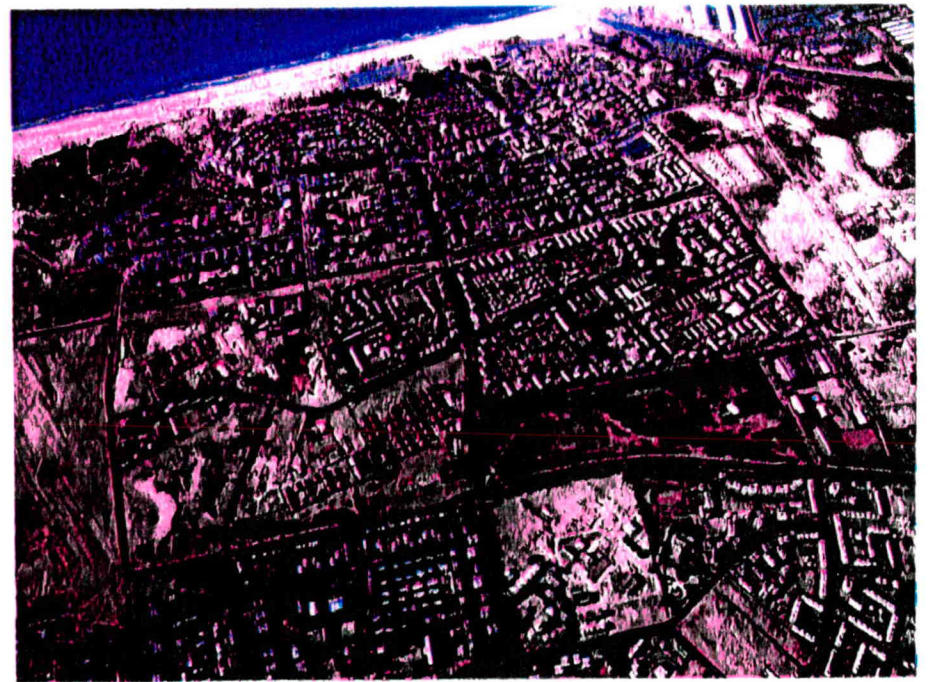
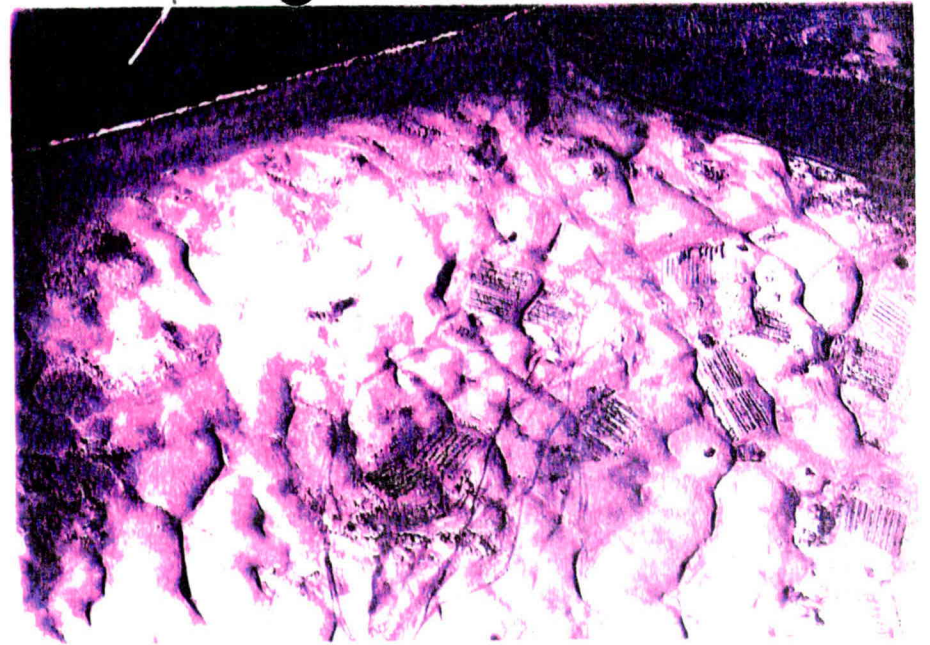
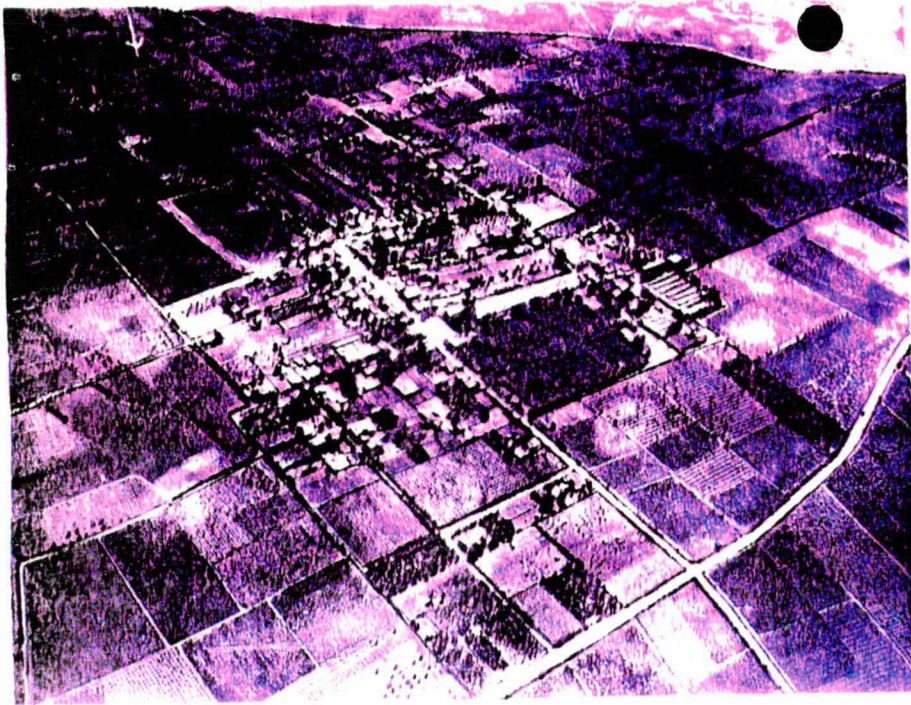
ישראל

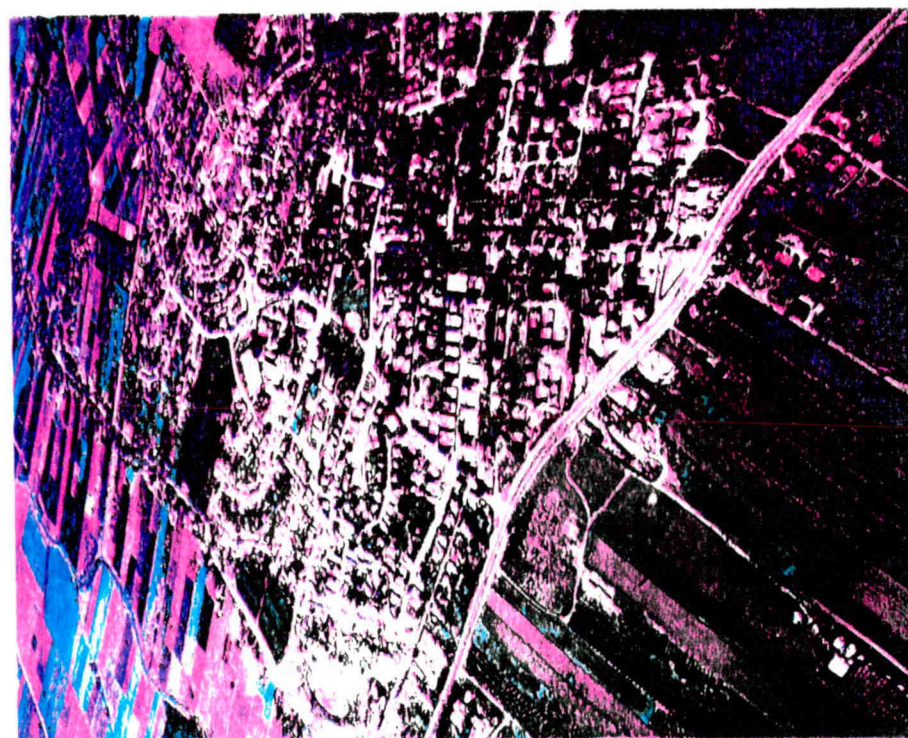
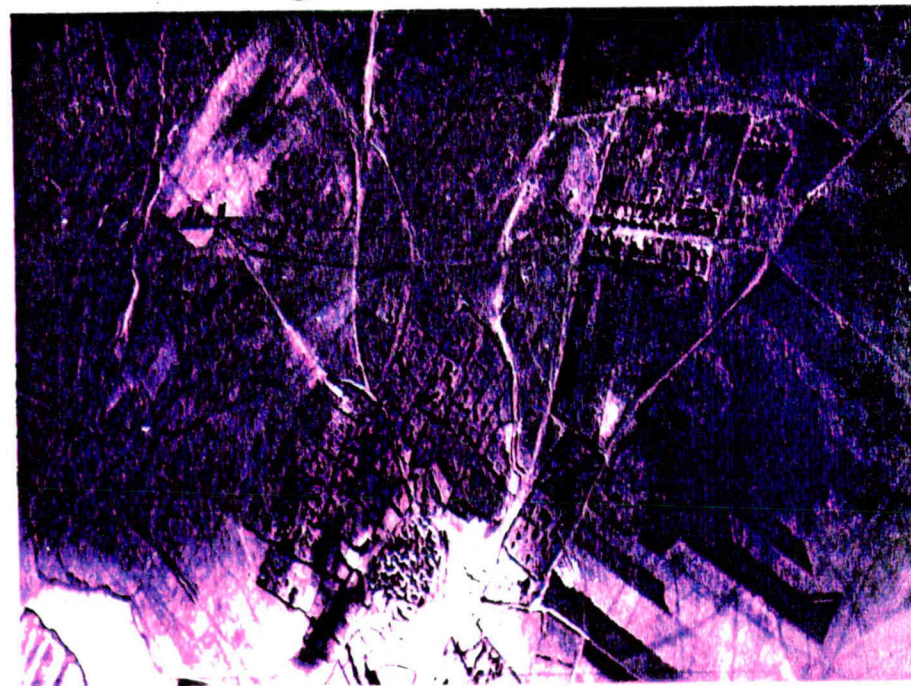
מפה 1.1 חיקף השטח המבונה בישראל (1948-1995) ותחזית המשך המגמות ל-2020

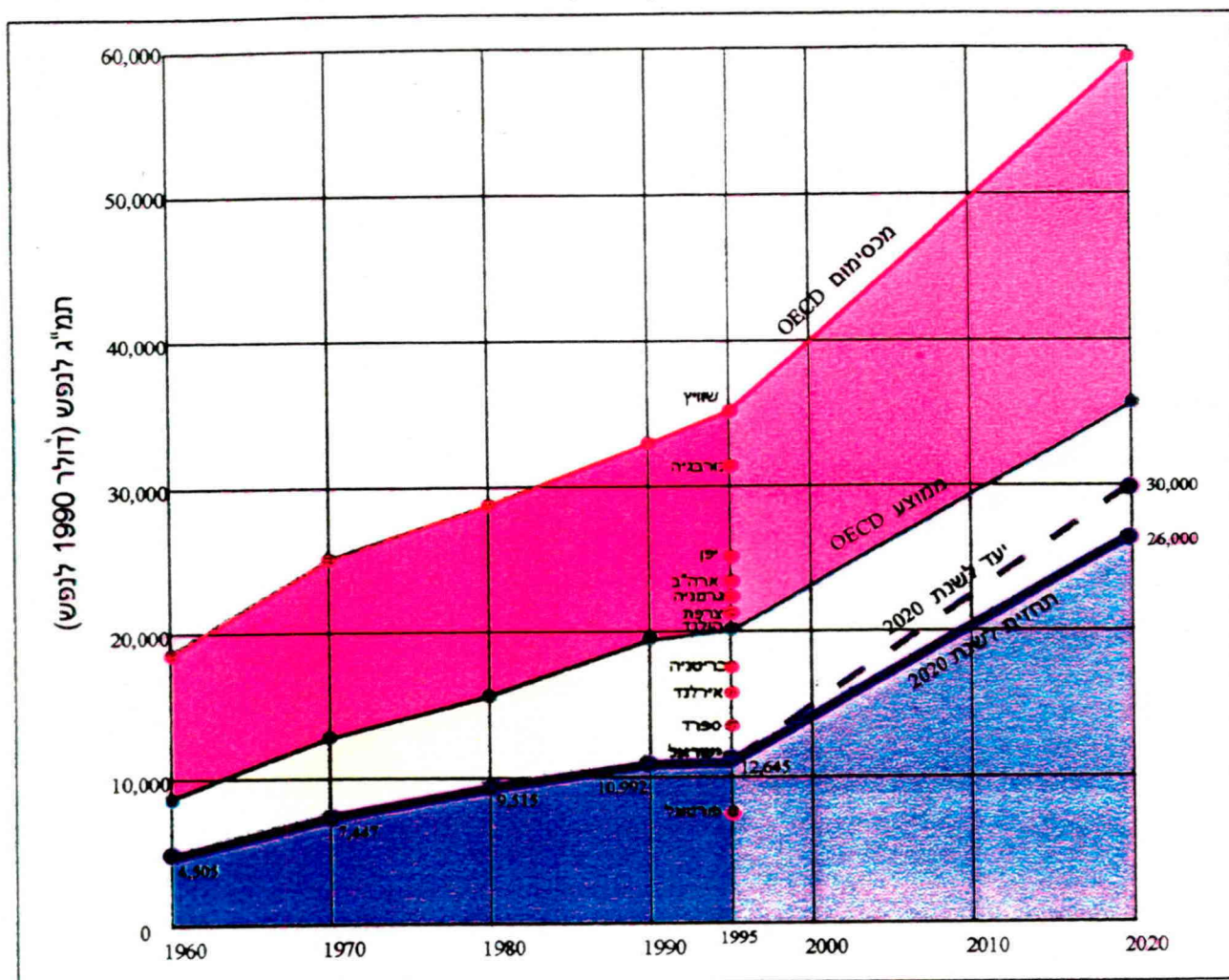
איור 2.2: הצפיפות בישראל (1950 - 2020) ובמספר מדינות מפותחות (1995)

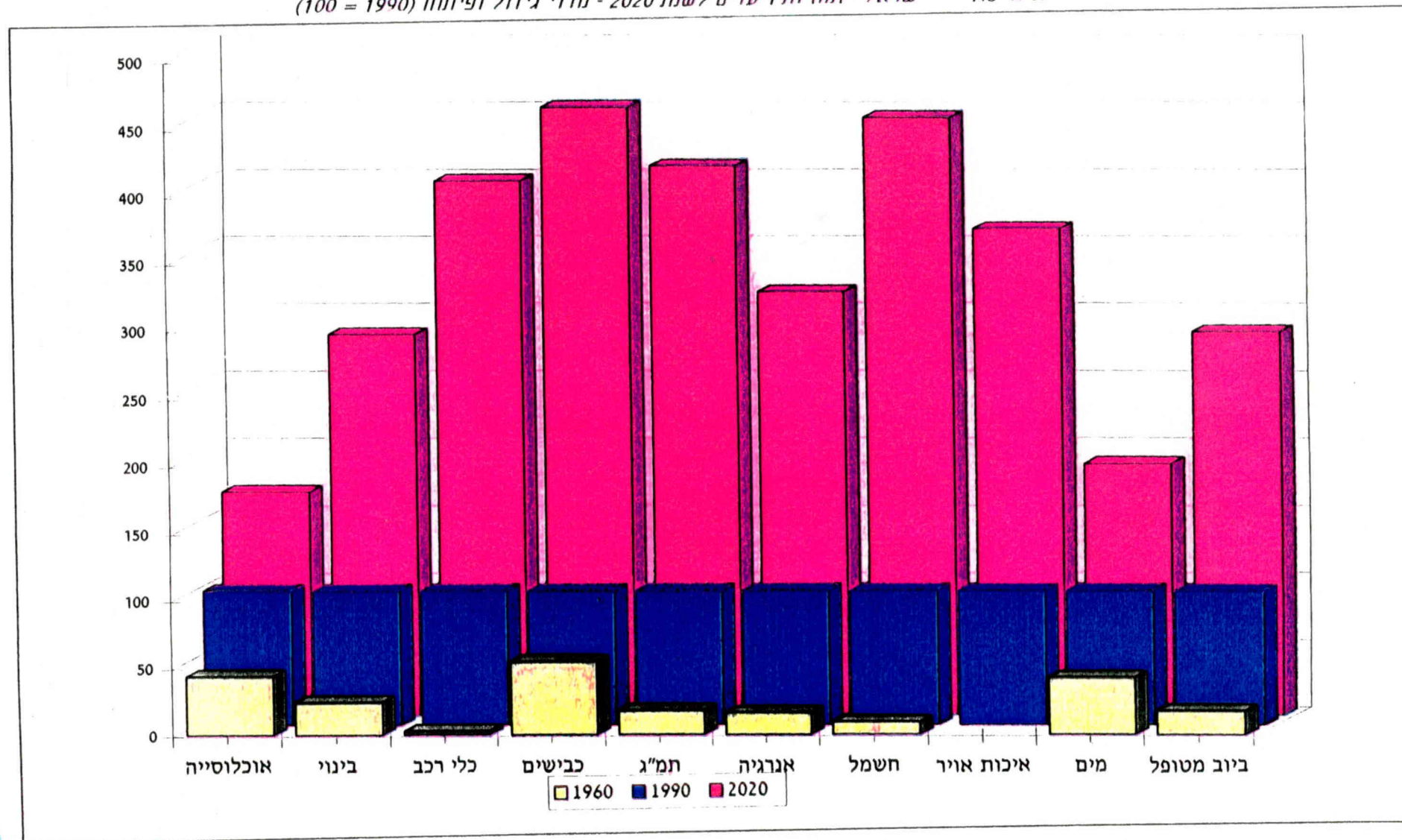

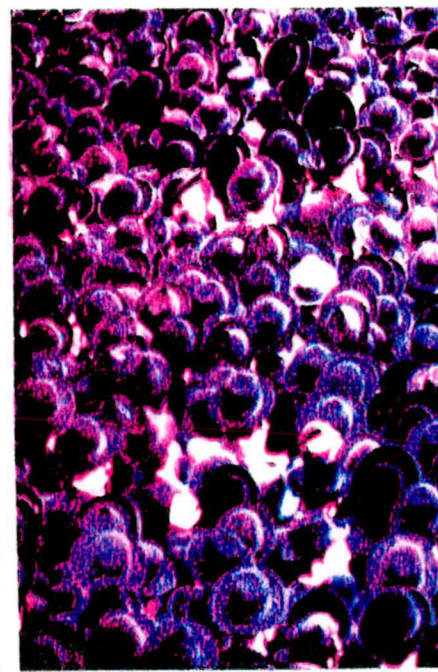
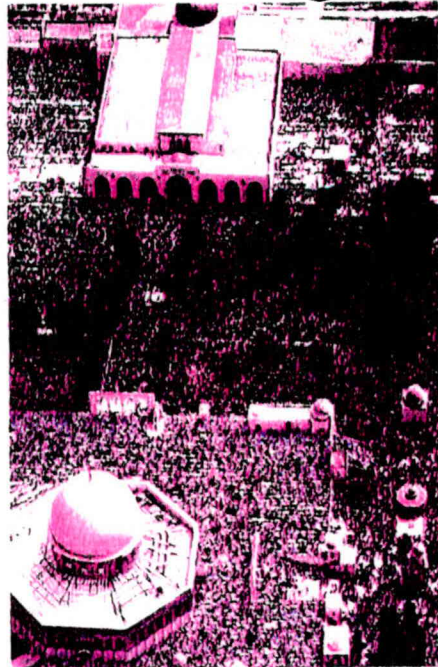
איור 1.4 תמ"ג לנפש בישראל 1960 - 1995, תחזית ויעד לשנת 2020, בהשוואה למספר מדינות OECD (1995)*

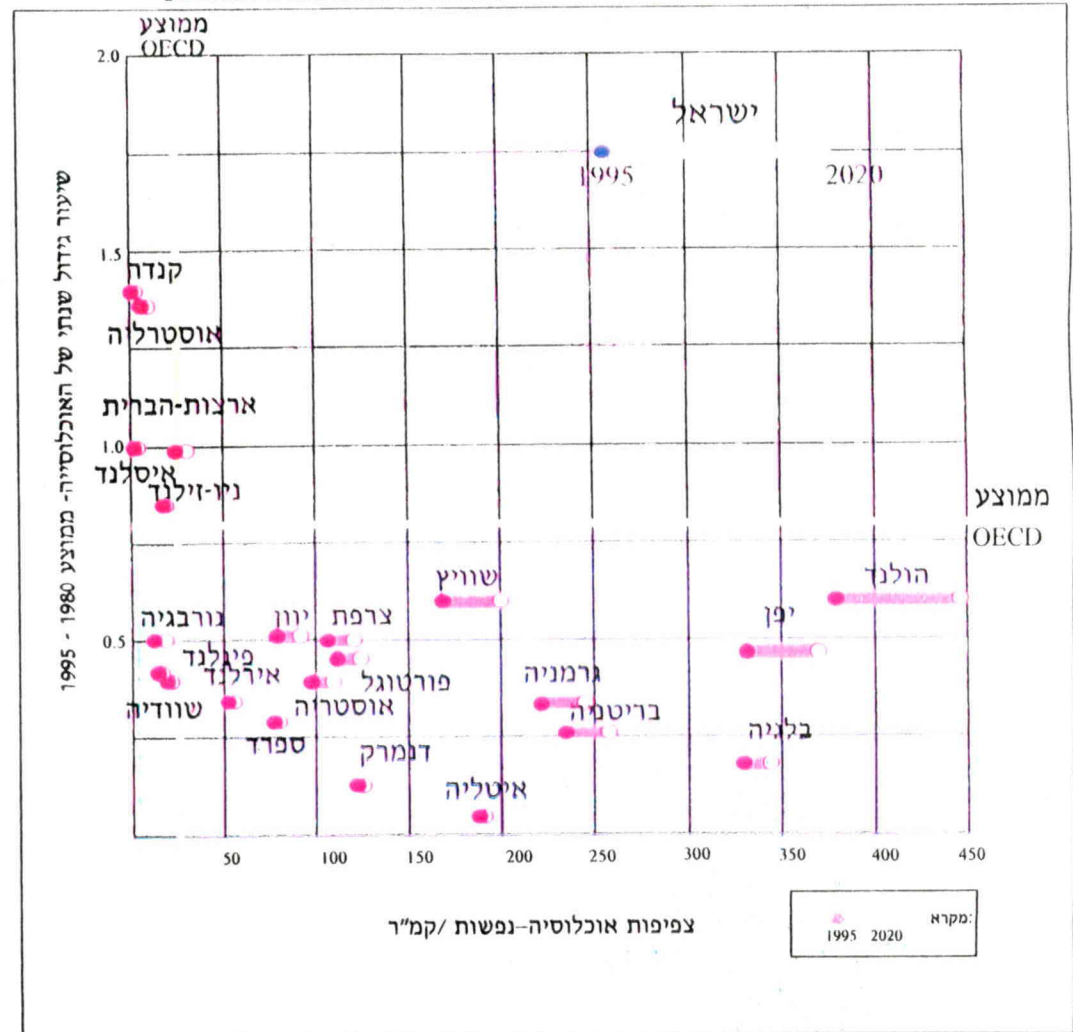
* במונחי דולר של שנת 1990.

איור 1.5 ישראל - תחזיות ויעדים לשנת 2020 - מדדי גידול ופיתוח (1990 = 100)

איור 1.3 מדינות OECD - צפיפות ושיעור גידול האוכלוסייה*, 1995 ותחזית לשנת 2020

תכניתנו מאכזבת כי הן נטולות מטרה,
כשאלם איננו יכולים לאיזה נמל הוא מכוון,
שום דבר אינו ידוע הנכונה.

סנקה 3-65 BC

ישראל במסלול המדינות
המפותחות

ישראל והעם היהודי

ישראל בסביבה של שלום

סביבת התכנון של ישראל במאה ה-21

תסריט ישראל בסביבת של שלום - מניח כי במהלך טווח התכנון יתבסס שלום באזורנו ויתקיימו קשרים כלכליים ומדיניים בין ישראל לבין שכנותיה. בנסיבות אלה יחולו שינויים מרחיקי לכת בסביבת התכנון, ותידרש תמורה בתפיסות המושרשות של ארגון המרחב הלאומי.

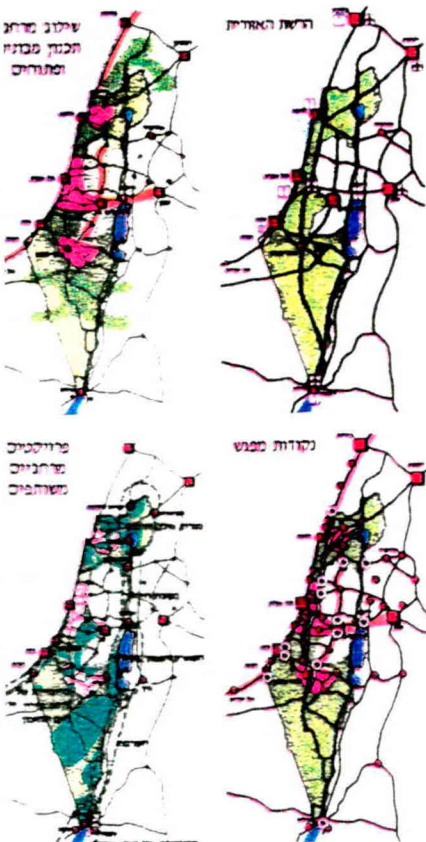
במצב של שלום יפתחו הגבולות וישראל תהפוך מ"אי ליצומת" תיפקודי במזרח התיכון. מהלכי הפיתוח יואצו, והמשק הישראלי יבסס את התמחותו בענפים עתירי ידע וטכנולוגיה, ויהווה מוקד לשירותים עסקיים ופיננסיים באזור. במקביל, עלולים להתחדד קונפליקטים בחברה הישראלית בעקבות חלוקה בלתי שוויונית של "עוגת השלום" בין סקטורים שונים, והפיכת איכות החיים האישית לערך מוביל על פני הסולידריות שאפיינה חברה שהייתה נתונה לאיום קיומי. על התכנון הלאומי יהיה אפוא להתמודד עם אתגרים חדשים: קירוב אזורי הספר, שפיתוח העבר פסח עליהם, למרכז, תוך קישור תשתיות אווריות לתשתיות ארציות, ותכנון חוצה גבולות. כן תידרש בקרה על השפעות סביבתיות שליליות שתתלווה אל פתיחת הגבולות והאצת הפיתוח אצלנו ובמדינות סביבתנו. יידרש שיתוף פעולה עמוק עם המדינות השכנות גם באשר לניצול המיטבי של משאבי הקרקע והמים המוגבלים ולמיחזורם - וזאת לנוכח העלייה הכוללת באיכות החיים שתבוא בעקבות השלום.

תכנון דאג לישראל בשנות האלפיים - ישראל 2020 - פיתוח שלום תסריט על המגדלים במשולב את סביבת התכנון העתידית של המדינה. התסריטים נוצרו בעבודת צוות בשיטות של "סיעור מוחות", סימולציות "משחקיות", וזאת במטרה לחזות את סביבת התכנון העתידית, וכו' בזמן לוחות הזמנים להגשים יעדים לאומיים מרכזיים בעזרת צעדי תכנון מושכלים.

תסריט ישראל במסלול המדינות המפותחות חוזה את שיעורי הפיתוח הצפויים במדינה ואת מגמותיהם על בסיס ניתוח משווה עם מסלול הפיתוח של עשרים וארבע מדינות מפותחות בארבעת העשורים האחרונים. מן הרשויות עולה, כי ניתן לסגור את הפערים הקיימים בין ישראל לבין המפותחות שבמדינות המערב תוך "קפיצת מדרגה", מבלי לשלם את המחיר החברתי והסביבתי הכבד אותו שילמו חלקן במהלך הפיתוח. עוד עולה, כי שיעורי גידול האוכלוסייה העצומים של ישראל ומימדי הפיתוח האדירים הצפויים בה, שאין שני להם בעולם המפותח, דווקא הם מהווים מתן עיקרי לקידום. זאת בתנאי שנשכיל לנצל את פוטנציאל התוספת הגדולה של האוכלוסייה באמצעות מערכת החינוך ובאמצעות עידוד מאון ההגירה החיובי, כך שבדור הבא יעמוד לרשות ישראל הון אנושי בכמות ובאיכות שיאפשר את המעבר של ישראל לחברה הבת-תעשייתית. תנאים נוספים הם בניית תשתיות חדשניות וידידותיות לסביבה ואירגון משקי אשר מושתת על יתרונות יחסיים של מיקום מרחבי. אם נשכיל לבצע היקפי פיתוח עצומים אלו כך שיהיו חדשים לא רק בגילם הטכנולוגי אלא גם חדשים בתיחומם הטכנולוגי, הרי שנצליח להיות, יותר מכל מדינה אחרת, מדינה שרוב המצאי שלה תואם את יעדי המאה ה-21.

תסריט ישראל והעם היהודי צופה כי בדור הקרוב תהפוך ישראל למרכז הכובד הדמוגרפי של העם היהודי לראשונה מזה אלפיים שנה. התחזיות שנעשו במסגרת "ישראל 2020" מצביעות על כך שכמחצית מכלל העם היהודי, תתגורר בישראל ובכלל זה כשני שליש מהאוכלוסייה הצעירה. בתנאים אלו תגבר האחריות של ישראל לחינוכו של הדור הצעיר בעם היהודי ותתחזק מרכזיותה של מדינת ישראל ברשת התפוצות. ישראל תהיה היחידה המסוגלת לשמור על הקשרים עם כל הקהילות היהודיות וזאת בזכות יצוגן של הקהילות בקבוצות השונות בחברה הישראלית. מחויבותה של ישראל להמשך קיומו של העם היהודי תתבסס, בין השאר, על קיומה של הישות המדינית המאפשרת המשך הפתיחה לרווחה של שערי המדינה בפני יהדות העולם והתערבות אקטיבית באמצעות מבעצי הצלה. על התכנון הלאומי להבטיח את המשך האפשרות של קליטת גלי עליה בלתי צפויים מבחינת שמירת עתודות הפיתוח והיכולת המשקית לכך. תנאי לקיום מחויבותה של ישראל לגבי כל הקהילות היהודיות בתפוצות היא פתיחותה של ישראל לכל הקהילות והורשם בעולם היהודי וכיבוד מורשתם בישראל. החפיפה בין המרחב הלאומי וארץ הקודש מגביר את אחריותה של ישראל לשימור הוויכוח הקולקטיבי באשר לאתרים ולנופים בעלי ערך בהיסטוריה ובתרבות היהודית, וזאת בעיקר נוכח הפיתוח המוגבר והסכנה לפגיעה באתרים ובנופים אלה.

ההשלכות המרחביות של תסריט השלום

ישראל במסלול הארצות המפותחות - מסקנות

• ישראל "מתקבצת" עם המדינות המפותחות ודומה להן ברוב מאפייניה

• פער של 10 - 20 שנה ברמת הפיתוח

• ישראל במסלול מדינות אירופה (בלגיה, הולנד, דנמרק, פינלנד, איסלנד, נורבגיה, גרמניה), ולא במסלול יפן או ארה"ב וקנדה

• קיום קשרים מבניים בין רמת הפיתוח ומשתנים מרחביים ודמוגרפיים

• יחודיותה של ישראל בהרכב "הגורמים" עפ"י מדדי הפיתוח המרחב והדמוגרפיה.

• דגשים בפיתוח ישראל :

- צפיפות מרחבית גבוהה
- גידול אוכלוסייה מהיר ביותר
- צמיחה מהירה יחסית של המשק
- גידול איטי יחסית של התמ"ג לנפש
- רמה גבוהה של שירותים ופיתוח
- רמה נמוכה יחסית של מקדמי רווחה
- יחס תלות גבוה
- עתירות אנרגיה נמוכה יחסית (זמנית?)

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

תסריטי על

ישראל במסלול המדינות המפותחות

אדם מזור, יונה ברגור ותמר טרופ

1996

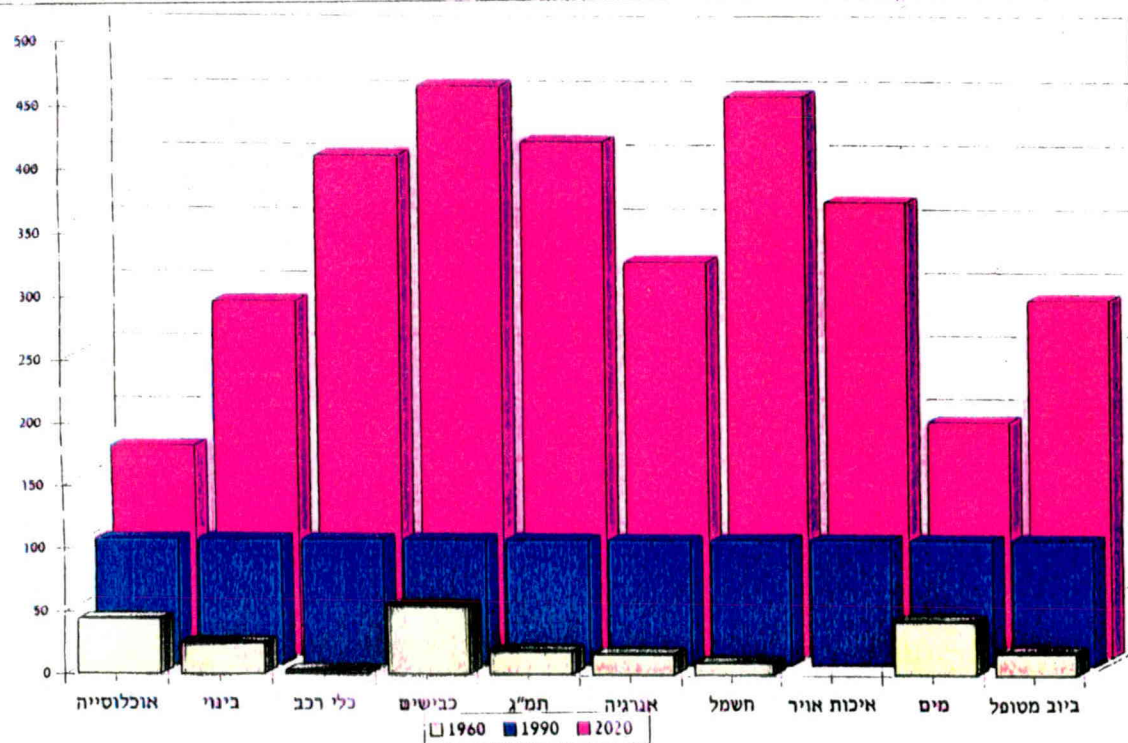

המזכיר: סגן שר הממשלה
המסלול לאינטגרציה וכלכלה

לשכת המחקר: חוזר כלכלה ואקונומיה במסגרת הממשלה
אגודת המחקר והמחקר ע"ש ישראל

איור 1.5 ישראל - תוויות ויעדים לשנת 2020 - נודי גידול ופיתוח (100 = 1990)

On the road

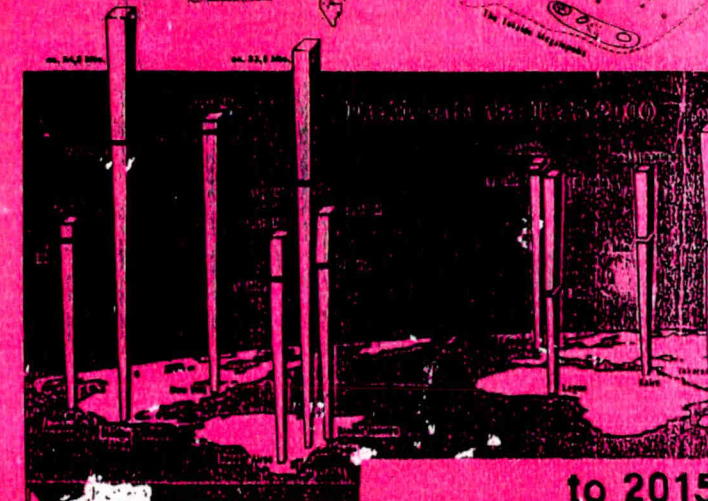
On the road to 2015

perspectives in Europe

The Tokyo area
The Osaka area
The Kyoto area
The Nagoya area

JAPAN 2020

to 2015

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

תסריטי על

ישראל בסביבה של שלום

רפי בר-אל, שלמה גזית, אדם מזור ונורית קורן

בשיתוף הרשות לתכנון לאומי וכלכלי
משרד ראש הממשלה

1996

המזכיר הכללי
המזכיר הכללי לביטחון

לשכת המחקר והתכנון
אגף המחקר והתכנון

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

תסריטי על

ישראל והעם היהודי

ענת גוגן וסמדר פוגל

בשיתוף הסוכנות היהודית

1996

המזכיר הכללי
המזכיר הכללי לביטחון

לשכת המחקר והתכנון
אגף המחקר והתכנון

תסריט השלום - השלכות תכנוניות עיקריות על המרחב הלאומי של ישראל

שינויים בסביבת התכנון:

תפיסת המרחב האזורי כשלם, רצוף וחטרוגני.
יתרונות לגודל ולהתמחות כבסיס לפיתוח אזורי.
פיתוח רשתות אזוריות.

שינויים במטרות-העל של התכנון:

עלית משקל ערכי ה"פרט" על חשבון ערכי ה"כללי".
עלית משקלם של יעדים כלכליים, חברתיים וסביבתיים ע"ח החלשות
היעדים הפוליטיים והבטחוניים.

שינויים בהתייחסות למשאבים הלאומיים:

הכרה בקוטנה של מדינת ישראל.
הדגשת השימור של "המשאבים הלאומיים" וניצולם היעיל.
תפיסת ערכי הטבע והנוף כבסיס ל"איכות חיים".

שינויים בתפישות עקרוניות של ארגון המרחב הלאומי:

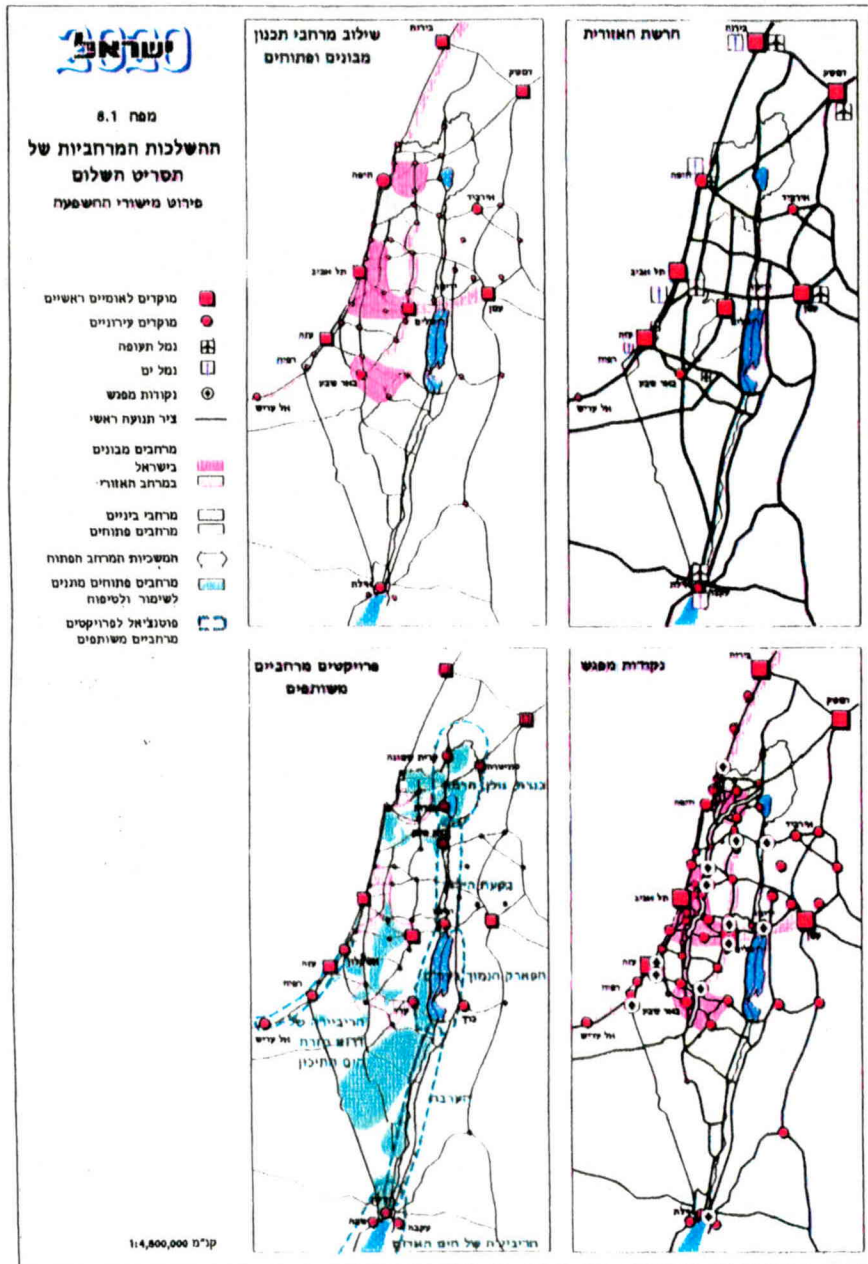
תפיסת ה"פיזור" במרחב הלאומי וה"ריכוז" במרחב האזורי.
התייחסות לאזורי הגבול כאזורי מפגש.

שינויים בהתייחסות המרחבית לקבוצות האוכלוסיה:

מעבר ממאבק טריטוריאלי לשילוב מרחבי בין יהודים וערבים.
חיזוק הצורך בצמצום הפערים הבינאזוריים למרות "מגמות השוק"
להגדלתם.
מעבר מהתייחסות "ממוצעת" לאוכלוסיה במדינה להכרה ברב-גוניתה.

שינויים באמצעים למעורבות הממשלה בארגון המרחבי:

קידום תשתיות כבסיס לפריסת פעילויות במרחב.
בקרה על משאב הקרקע להבטחת איכות סביבתי ופיתוח עתידי.

מרחב האפשרויות לדמותה העתידית של ישראל

• **החלופה הפוסית סביבתית** מתמודדת עם סוגיית הצפיפות המרחבית שהולכת וגדלה, ועם תהליך אוילת משאב הקרקע. חלופה זו משיאה את היעד של "פיתוח בר-קיימא", ושל עקרונות "התכנון הערכי" תוך הדגשת הצורך בשמירה על הייחודיות הנופית והסביבתית של חבלי הארץ השונים.

חמש החלופות עובדו על ידי צוותי תכנון רב תחומיים והשלכותיהן נבדקו על כלל תחומי המשק, החברה והסביבה. המטרות שביסוד כל אחת מהחלופות, וכן נקודת המוצא ותהליך העבודה היחודיים לכל חלופה הביאו למגוון רב של פתרונות. כל אחד מהפתרונות עבוד חלופה מסוימת עיקבי עם הרציונל שבבסיסה ושונה ברוב מרכיביו מהחלופות האחרות. הנושאים העיקריים שנחקרו על ידי כל החלופות היו: הדגשים בפיתוח הכלכלי, התפיסה המרחבית הכללית, ריכוז מול פיזור בהכונת הפיתוח, מידת האיוון המרחבי בין האוכלוסיה והתעסוקה, רמת השוויוניות המרחבית, הדגשים ברמה המטרופולינית, יחסי הגומלין בין הבנוי לפתוח ותפקיד הממשלה במערכת התכנונית.

בסיכומו של תהליך יצירת החלופות התבצעה הערכה על ידי מומחים מתחומים שונים תוך התבססות על 32 קריטריונים מתחומי הכלכלה, הסוציו-כלכלה, החברה, החינוך, המרחב, הסביבה, משאבי הטבע, התחבורה, הבטחון, הביצוע וההיבט הבינלאומי. על נתוני ההערכה הופעלו כלים אנליטיים שונים, על מנת לאתר את יחסי הגומלין בין הקריטריונים השונים, ואת קשרי התמורה בין היעדים. על בסיס תוצאות ההערכה, הוגדרו העקרונות הפרוגרמטיים של "תמונת העתיד" אשר מהווה תמהיל מיטבי אפשרי של מאפייני החלופות הנורמטיביות טולן. תהליך ההערכה התבצע גם על החלופה הנבחרת והסתבר, כי "תמונת העתיד" הרצויה שונה מחלופת "עסקים כרגיל" יותר מכל החלופות האחרות. מכאן שניתן אמנם להגשים חלופה מיטבית העונה על מירב מטרות התכנון, אולם זו לא תתרחש מעצמה שכן "כוחות השוק" מובילים הדרך שמנה, ודרושה התערבות תכנונית מושכלת להגשמתה.

תכנית האב לישראל בשנות האלפיים - ישראל 2020 - מגדירה את מרחב האפשרויות הרב מומדי לדמותה העתידית של המדינה. לצורך הגדרת מרחב אפשרויות זה פותחו חמש חלופות אב. חלופות אלו מכוונות לסביבת התכנון העתידית אשר מוגדרת על ידי שילוב שלושת תסריטי העל המתוארים לעיל, על פיהם ישראל היא "מדינה מפותחת, המהווה בית לאומי לכלל העם היהודי ונתונה בקשרי שלום עם שכנותיה במזרח התיכון". החלופות נועדו להקצין יעדי תכנון נושאים עד לגבול הסביר, ולסמן על ידי כך את פיתויו של מרחב האפשרויות שמתוכו ייבחר התמהיל המיטבי של תכונות עבוד "תמונת העתיד", שהיא חלופת התכנון הנבחרת לארגון המרחב הלאומי.

• **חלופת "עסקים כרגיל"** מניחה את ההמשכיות של המגמות הקיימות תוך המנעות מהתערבות תכנונית מרכזית חריגה במהלך פעולתם הצפוי של כוחות השוק והמניעים האחרים הפועלים בחברה הישראלית. חלופה זו היא בחזקת ברירת המחלל להעדר הכוונה תכנונית עיקבית במהלך פיתוחה של המדינה בעשורים הקרובים.

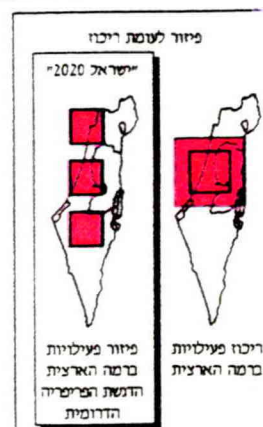
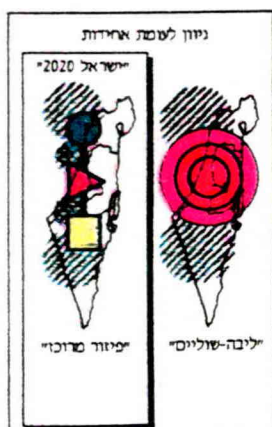
ארבע החלופות האחרות הן נורמטיביות, וכל אחת מהן משיאה קבוצה מוגדרת של יעדי תכנון בתחומה: שתי חלופות כלכליות חותרות להבטחת עצמאות ויציבות כלכלית לאורך זמן, ולהגשמת הצמיחה הכלכלית המירבית הניתנת להשגה בישראל לטכח פוטנציאל ההון הפיננסי, ההון האנושי והמשאבים האחרים. כמו כן פותחו חלופה חברתית וחלופה פיסית-סביבתית.

• **החלופה הכלכלית בדגש התעשייה** חותרת להשיג מטרות אלה באמצעות הדגשת פיתוח תעשיות עתירות ידע.

• **החלופה הכלכלית בדגש השירותים** חותרת לאותן המטרות אך מבקשת להשיגן תוך הדגשת פיתוח השרותים היצרניים, המחקר והפיתוח הטכנולוגי.

• **החלופה החברתית** שמה בראש מעייניה את הערך של "איכות חיים לכל" תוך חתירה להגברת השוויוניות בין הקבוצות השונות בחברה הישראלית, ומתוך מטרה למתן את הפערים הקיימים בה.

מימדים חלופיים
לארגון המרחב הלאומי

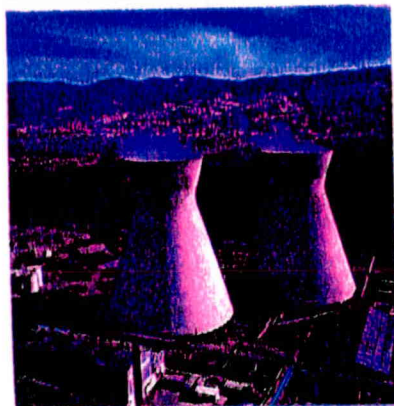
ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

מרחב האפשרויות
חלופות כלכליות

אריה שחר
רפי בר-אל
דפנה שורץ
דניאל פלושטיין

1996

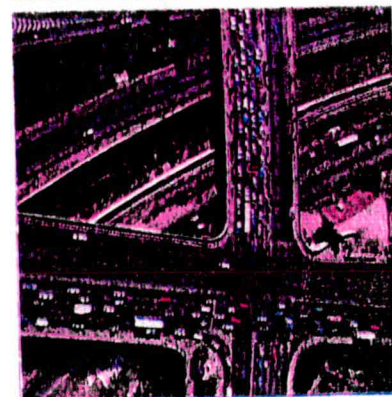
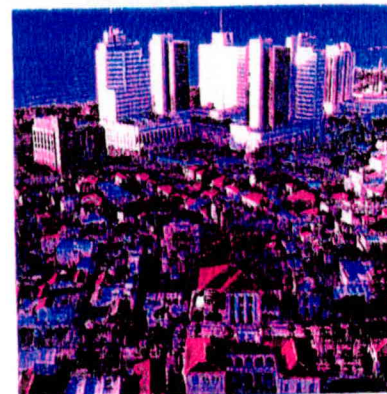
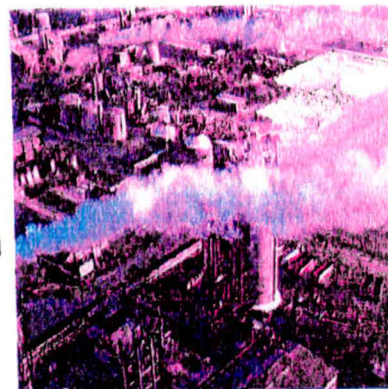

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

מרחב האפשרויות
"עסקים כרגיל"
תסריט המשך המגמות
יונה ברגור ואמנון פרנקל

1996

ישראל תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

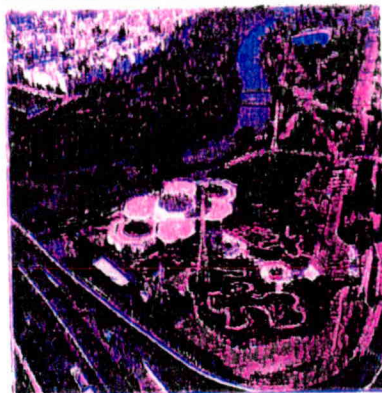
מרחב האפשרויות חלופה פיסית-סביבתית

אריה רחמימוב ועמוס ברנדייס

בהשתתפות
הצוות הפיסי-סביבתי:

מוטי קפלי
עמיטאל גורר
אריה ביון
סלימון משה
אורן דין זיל
גליה בן גורא
תמר קרנר

1996

ישראל תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

מרחב האפשרויות חלופה חברתית

נעמי כרמון

בהשתתפות
צוות מחקר ותכנון
של החלופה החברתית:

עמירם גונן רענן וייץ
אליה ורצברגר ראסם חמאסי
תמר טרופ רות לובנסל
וארדה צ'רצ'מן

1996

סיכום עקרונות התכנון בחלופות האב

חלופה פיסית-סביבתית	חלופה חברתית	חלופה כלכלית		תסריט המשך המגמות "עסקים כרגיל"	
		דגש בתעשייה	דגש בשירותים יצרניים		
מסרת על	"פיתוח בר-קיימא" ו"פיתוח ערכי".	"איכות חיים לכל".	"צמיחה כלכלית מירבית".	המשך המגמות הקיימות.	
מסרות נלוות	הגדלת מרחב הבחירה לפרט; הקטנת פערים בין-אזוריים; מיתון קונפליקטים בין-קבוצתיים.	איוון מאזן התשלומים; יציבות כלכלית ומניעת סיכונים.		יעדים מקומיים וקצרי טווח.	
נקודת מוצא לתכנון	תפרשת האוכלוסייה ברמה הארצית והאזורית.	גודל התוצר הלאומי והרכב ענפי התעסוקה.		חיזוי הביקוש לכל המרכיבים בהתאם להמשך המגמות הקיימות.	
דגש פיתוח כלכלי	פיתוח מאוזן.	פיתוח מאוזן דגש יחסי בשירותים ציבוריים.	שירותים יצרניים מתוכננים.		
תפיסה מרחבית כללית	המדינה כמיקבץ אזורים מאוחדים.	המדינה כמכלול וכמקוה תעסוקה אחד.		המדינה מורכבת מאזורים מרכזיים (גלעין) ומפריפריה.	
ריכוז מול פיזור	פיזור גבוה - דגש במחוז הדרום.	ריכוז פעילויות גבוה באזורי המרכז.	דגש במחוז המרכז	ריכוז פעילויות בגלעין תוך הרחבת אזור הביקוש.	
איוון בין אוכלוסייה ותעסוקה	פיזור אוכלוסייה; ריכוז יחסי של תעסוקה באזורי המרכז; איוון באמצעות יוממות.	ריכוז תעסוקה ואוכלוסייה במחוזות המרכזיים; משקל נמוך יחסית למחוזות הפריפריאליים; אי-איוון בין תעסוקה ומגורים ברמה המחוזית.	דגש במחוז תל אביב	ריכוז אוכלוסייה ותעסוקה באזורי המרכז; משקל נמוך לאזורי הפריפריה.	

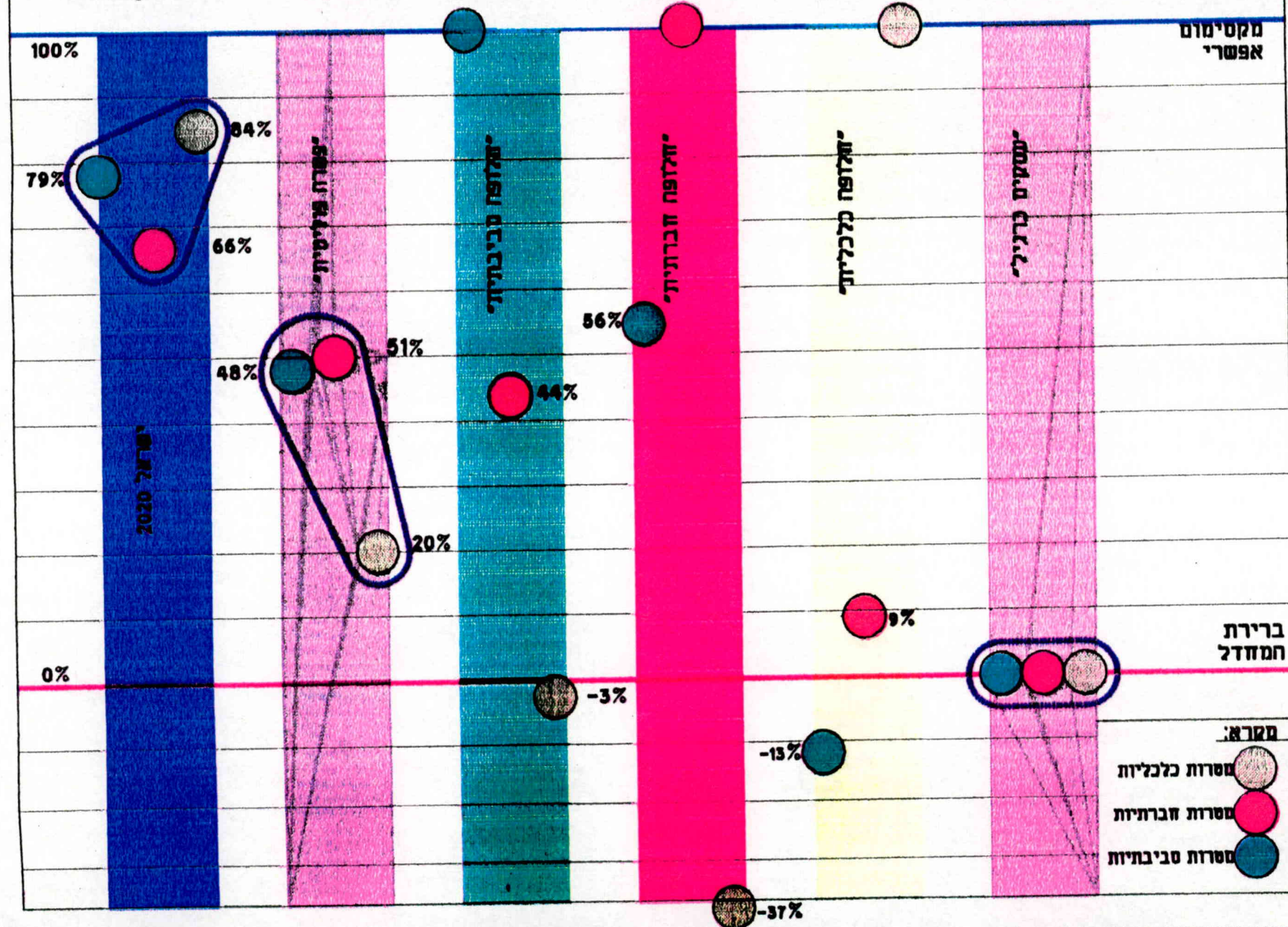
שוויוניות מרחבית	שוויוניות מרחבית גבוהה ברמה הארצית.	פערים מתונים בגלל מיקום תעסוקות מתמחות.	פערים בין-אזוריים גבוהים ברמות ההכנסה והרווחה.	פערים ניכרים ברמות ההכנסה והרווחה בין אזורי ה"ביקוש" לבין אזורי ה"פיתוח".	
דגשים ברמה המטרופוליטית	הדגשת ארבעה מערכים מטרופוליניים נפרדים; פירבור ברמה המטרופוליטית; הדגשת ערים ביתניות בשולי מטרופוליניים; שיקום וחיזוק יישובים קיימים; הימנעות מהקמת יישובים חדשים.	ריכוז תעסוקה בשולי המטרופוליניים.	ריכוז תעסוקה בשולי המטרופוליניים.	הדגש המטרופוליני מרכזי; פיזור פרברי ברמה המטרופוליטית; ריבוי הבנייה ביישובים קטנים ובבנייה צמודת קרקע.	
איוון בין הבנוי לפתוח	יתר איוון בין בנוי לפתוח בכל רחבי המדינה; שימור קפדני של שטחים פתוחים במחוזות המרכזיים; פיתוח פרברי מבוקר במחוזות הפריפריאליים.	איוון חלקי בין שטחים פתוחים לבנויים ברמה המקומית בכל המחוזות.	פיתוח רב במחוזות המרכזיים; שטחים פתוחים ניכרים במחוזות הדרום והצפון.	פיתוח רב במחוזות המרכזיים; פגיעה בשטחים הפתוחים באזורי המרכז; צריכה רבה של קרקע לפיתוח באינטנסיביות נמוכה; סכנה מוחשית לאזילת משאב הקרקע.	
תפקיד הממשלה	מעורבות גבוהה - הכוונת התפתחות המשק והתמחותות; בלימת גידול אוכלוסייה בליבת המדינה; הבטחת מצוינות בשירותים הציבוריים.	מעורבות נמוכה - התערבות למניעת "כשלי שוק"; הספקת תשתיות בתחומי הידע והמ"פ; הכשרת כוח עבודה והסבתו.	מעורבות נמוכה - התערבות למניעת "כשלי שוק"; הספקת תשתיות בתחומי הידע והמ"פ; הכשרת כוח עבודה והסבתו.	הקטנה משמעותית במעורבות הממשלה ביוזמה תכנונית; מעורבות נקודתית קצרת טווח ב"כשלי שוק", בקני מצוקה ופיתוח תשתיות על פי לחצי הביקוש.	

ערכי הקריטריונים בכל החלופות בהשוואה לחלופת "עסקים כרגיל" (=100)

נושא	קריטריון	עסקים כרגיל	כלכלית תעשיה	כלכלית שירותים	חברתית	פיסית סביבתית
א. כלכלה	1. רמת תחכום המשק	100	135	117	108	100
	2. ביצועי המשק (תמ"ג לנפש)	100	113	111	83	100
	3. רמת התמחות	100	109	111	94	99
ב. סוציו כלכלה	4. מגוון תעסוקות	100	105	91	108	100
	5. שוויוניות בהכנסה	100	86	98	132	114
	6. שיעור האבטלה	100	128	128	180	100
ג. חברה	7. רווחת מיעוטים	100	99	100	106	106
	8. שוויוניות אזורית	100	98	51	132	76
	9. מגוון צורות ישוב	100	101	101	103	110
ד. חינוך	10. צדק בחינוך	100	100	100	132	116
	11. תרומה כלכלית לחינוך	100	116	116	105	105
	12. קהילתיות	100	105	105	116	116
ה. מרחב	13. עצמאות תעסוקתית אזורית	100	94	96	103	100
	14. מדרג ישובים	100	101	101	93	98
	15. נגישות לשטח פתוח	100	99	99	115	115
ו. סביבה	16. הגנה על מי תהום	100	99	98	118	107
	17. נוחות אקלימית	100	99	99	93	91
	18. זיהום אויר	100	96	96	101	99
ז. משאבי טבע	19. עתירות אנרגיה	100	96	102	85	98
	20. מאזן המים המרחבי	100	100	100	100	100
	21. יעילות פיתוח הקרקע	100	97	95	116	121
ח. תחבורה	22. שוויוניות תחבורתית אזורית	100	64	75	140	88
	23. ישימות תוכניתית תחבורתית	100	114	104	151	172
	24. יעילות תחבורתית	100	81	72	192	102
ט. ביטחון	25. פוטנציאל שטחי אימון	100	100	100	99	96
	26. עצמאות ביטחונית	100	136	112	104	100
	27. פגיעות אוכלוסייה	100	100	100	100	100
י. בציעות	28. סיכוי השגת יעדים	100	106	106	88	70
	29. סיכוי אימוץ החלופה	100	185	185	78	70
	30. סיכוי הצלחת היישום	100	110	165	75	88
יא. ישראל והעולם	31. קליטת העם היהודי	100	111	110	238	213
	32. קירבה לארצות המפותחות	100	133	105	68	100

ישראל 2020-השגת יעדים לאומיים: "עסקים כרגיל", "פשרה פוליטית" או "תכנון לאומי"

הערה: ערכי היעדים מבוססים על חמבצת ערכי המדיניות. חלופות אלו לרוב יועד לפרוץ רמת המודעות והמחשבה הציבורית. מסורת: מסורת כלכלית, מסורת חברתית, מסורת סביבתית.

"תמונת העתיד" התכנית לארגון המרחב הלאומי

ב"מרחבים הפתוחים" מודגשים ערכי הטבע והנוף והצורך בשימור הרציפות ואי ההפרה של מרחבים אלו. הפיתוח העירוני, במרחבים אלה, מנוגד לצמתי הדרכים הראשיים וכמרכזים לתפוצת הישובים הכפריים. פיתוחם של הישובים והתשתיות נעשה בהתאמה לערכי הסביבה והנוף תוך מתן דגש על שמירת הנוף הפתוח כפי שהוא נצפה מהדרכים באזור.

בנוסף לחלוקה לשבעת מרחבי התכנון, מוצעת חלוקה מקבילה ל"מרחבים פתוחים סוגים לשימור לניפוח". מרחבים אלה תוחמים אזורים שבהם ריכוז גבוה של ערכי טבע ונוף. מטרתם לנצל את היתרונות לגודל בתחום משאבי הסביבה ולהרחיב את היקף ההגנה גם למרחב שעוטף ריכוז של אתרים נקודתיים - שמורות טבע ונוף, גנים לאומיים, חורש ויער. תיחומם של המרחבים המוגנים התבסס על ניתוח מקיף בקנה מידה ארצי של "זכויות טה" שבחן את ערכיותן ורגישותן על פי מאפיינים שונים (תבליט, מסלע, צומח, חי וכו') וקריטריונים להערכתם (כמו מצב ההשתמרות, הגדירות, הערך התרבותי, המדעי, הכלכלי וכו'). תפקיד ניתוח זה הוא להנחות את הפיתוח בכל אזור ואזור על פי ערכי השטח הפתוח ורגישותיו.

תמונת העתיד מבטאת מעבר שמציאות של הצפלקים טרסוראליים בין קבוצות האוכלוסיה השונות במרחב הלאומי לתפוצה של שיתוף אינטרסים ואיוון מרחבי בין יהודים לערבים, בין תושבי הערים המרכזיות לבין האוכלוסיות שבשוליהן ובין תושבי ליבת המדינה לבין אלה שבפרפריה הלאומית. בתפוצת האוכלוסיה המוצעת נשמר עקרון השוויוניות והשילוב בין קבוצות האוכלוסיה יחד עם טיפוח סביבת המגורים, מדרג הישובים ויתרונות המיקום וההתמחויות המועדפים על ידי כל קבוצה בנפרד. עקרונות אלו משולבים בכללי הפיתוח של כל סוגי המרחבים.

המדיניות לשימור משאב הקרקע והנטחת איכויותיו שולבה בתוכנית במספר רבדים. היא הופנמה בעקרונות לארגון המרחב הלאומי, בעיצוב מדיניות כוללת לשימור המרחבים הפתוחים ובהדגשת ההתייחסות אליהם כאל משאב לאומי. חסכון בקרקע קודם באמצעות פיתוח של דגם יעיל לארגון המרחב המטרופוליני - דגם "המרחב המעויר" ושל דגמי הפיתוח לאורך צירים ובצמתים במרחבי הכנייים ובמרחבים הפתוחים. מדיניות זו הצביעה גם על עקרונות הפעולה שיש לאמץ כדי לחסוך במשאב הקרקע, כמו להגדיל את היעילות בניטל שטחי הקרקע על ידי הסקטור המרכזי, להגביר את האינטנסיביות של השימוש בקרקע על ידי הסקטור הפרטי, למחזר קרקעות שניתלים אינו יעיל, להתייחס לקרקע כאל משאב תלת מימדי ולאמץ דרכים חדשניות ויצירתיות לניצולו.

תכנית האב לישראל בשנות האלפיים - ישראל 2020 מבססת שני עקרונות מרכזיים לדמות של המרחב הלאומי של ישראל בשנות האלפיים. האחד נוגע למשפט "אם יעדי הפיתוח יהיו את יעדי השימור הערכי של כל חבלי הארץ והאזורים לכל ימים ומסופים את ריכוז של המרחב הלאומי והשני כי שיתוף זה של התאמה והשלמה יכול להיעשות אך ורק מתוך בסיס של הסכמה ויכולות כי יעדי הפיתוח יעדי הפיתוח אינם נחותים זה מזה כי על כל תכנית מרחבית לאומי חלוצית זו בבסיס לאיכות החיים שהתאים לעידי המאה ה-21.

תמונת העתיד - התוכנית לארגון המרחב הלאומי, מכוננת את הפיתוח העתידי של המרחב הלאומי על פי עקרון של "פיתוח מרוכב" - יתר פיתוח הפיתוח ברמה הארצית, ובמקביל, ריכוז ברמה האזורית. התוכנית מבקשת להפנות פיתוח לפריפריות הצפונית והדרומית תוך תגבור מיוחד של האזור הדרומי, ולרכז את הפיתוח בכל אזור באופן שתיווצר אגלומרציה אורבנית אשר נהנית מיתרון לגודל, מרמה גבוהה של שירותים ותשתיות ומשוויוניות מרחבית גבוהה בין קבוצות האוכלוסיה השונות.

על פי עקרון "הפיתוח המרוכב" התוכנית מחלקת את המרחב הלאומי לשבעה מרחבים:

- שלושה "מרחבים מעוירים" בצפון, במרכז ובדרום בהם ריכוזיות גבוהה של אוכלוסיה ומידת מלא של ישובים, מרכזי תעסוקה שירותים ותשתיות. במרחבים אלה, המקיפים 20% משטחה של ישראל, מרוכזים כבר היום 80% מאוכלוסיית המדינה.

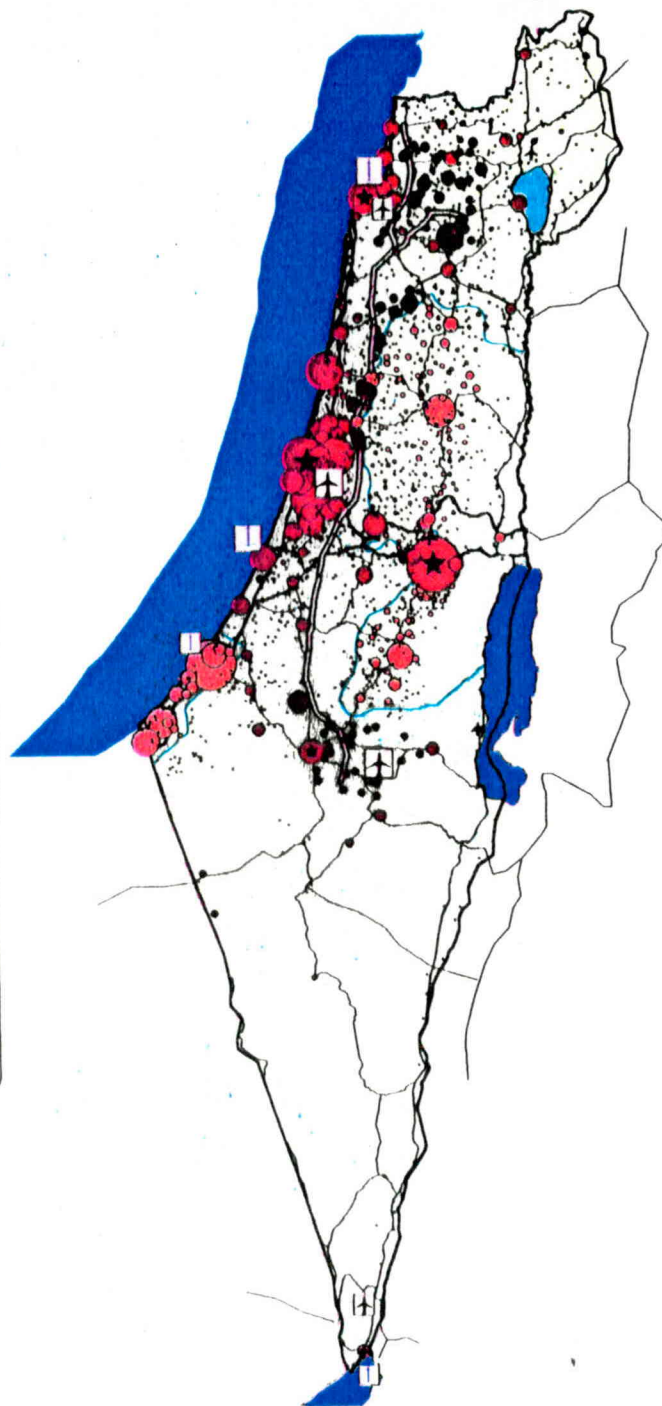
- שני "מרחבי כיניים" החוצצים בין הימרחבים המעוירים מהצד האחד ומקשרים ביניהם מהצד האחר. במרחבי הכנייים מתקיים איוון מרחבי - 12% מהאוכלוסיה מתגוררים בהם על 14% משטח המדינה.

- שני "מרחבים פתוחים" בשוליים הצפוניים והדרומיים בהם קיים ריכוז גבוה של משאבי טבע ונוף. "המרחבים הפתוחים" משתרעים על 66% משטח המדינה ובהם מתגוררים רק 8% מתושביה.

מרחבי התכנון יוצרים את הבסיס להגדרת כללי פעולה ברורים בכל מרחב ומרחב. התכנית מצביעה כיצד יותאמו כללים אלה לתפקוד המרחב במערך הלאומי הכולל, לתנאים מקומיים ויחודיים כאתרי טבע ומורשה, ליתרונות מיקום ולהזדמנויות לפיתוח.

"המרחבים המעוירים" הם מרחבים ייחודיים באופיים ומתמחים בתפוצה. מערכת התחבורה קושרת את המרחבים המעוירים למרחב נחרה משותף ברמה הארצית ומעודדת את תהליכי ההתמחות המרחביים. דגם "המרחב המעויר", להבדיל מדגמים אחרים לפיתוח מטרופוליני, בא להבטיח שריכוזיות הפיתוח תשמר גם בעתיד ותמנע גלישת אוכלוסיה ופעילויות בצפיפות נמוכות אל המרחבים הסמוכים. מוקדי הפעילות מרוכזים בעיקר בפינות המרחב המעויר ולאורך צלעותיו במערך מטרופוליני מתמחה. במרכז המרחב המעויר נשמר "לב ירוק" - מרחב פתוח גדול בנגישות גבוהה לאוכלוסיית המרחב.

"מרחבי הכנייים" הם מרחבים בהם מתקיים שילוב בין ערכי טבע ונוף כפרי יחד עם יתרונות הנגישות למרחבים המעוירים הסמוכים. המאמץ התכנוני במרחבים אלה הוא לכלול את תהליך הגלישה המטרופולינית בצירי האורך המקשרים בין המרחבים המעוירים ולמנוע את תהליך הפירבור הבלתי מבוקר של יישובים כפריים בצפיפות נמוכות לאורך צירי התנועה ובמרחב שבניהם. לשם כך, הפיתוח מכוון לתגבור של יישובים עירוניים בצמתים הראשיים ולאורך צירי התחבורה בקטעים נבחרים ולשימורם של המרחבים הפתוחים והכפריים ביניהם.

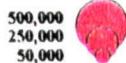
מקרא

אוכלוסייה ביישובים

ישראל

ישי"ע

מרכז מטרופוליני ★

נמל תעופה ✈

נמל ים ⚓

דרך מס' 6 —

דרכים מהירות —

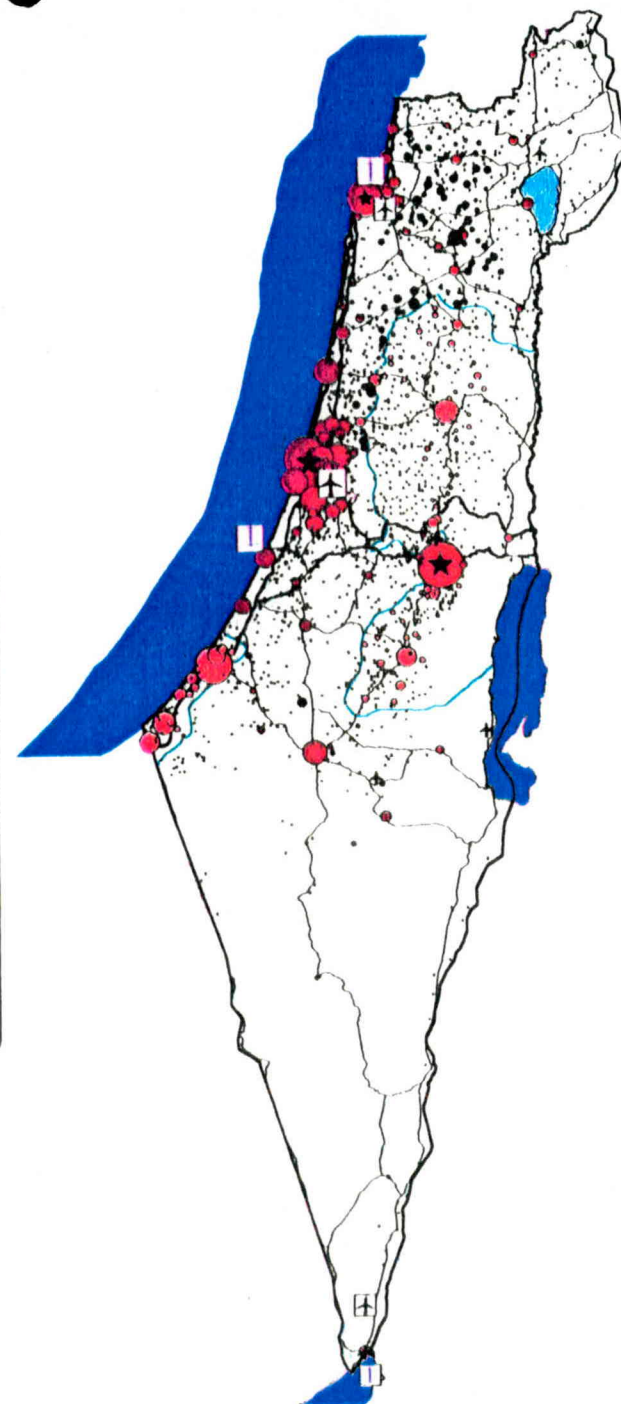
דרכים ראשיות —

דרכים קושרות —

מדינות שכנות —

ישראל 2020

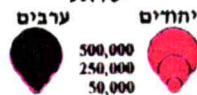
המשך מגמות

מקרא

אוכלוסייה ביישובים

ישראל

ישי"ע

מרכז מטרופוליני ★

נמל תעופה ✈

נמל ים ⚓

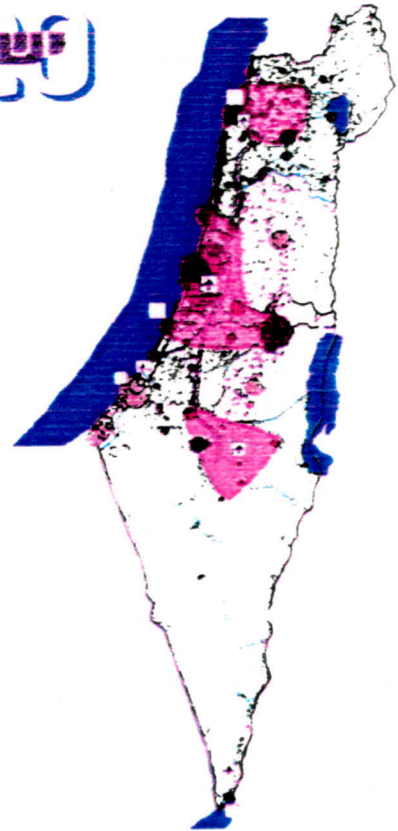
דרכים מהירות —

דרכים ראשיות —

ישראל 1995

מצב קיים

ישראל

מקרא

אנלטיקה ביישובים
ישראל

יחידים
מ"ר

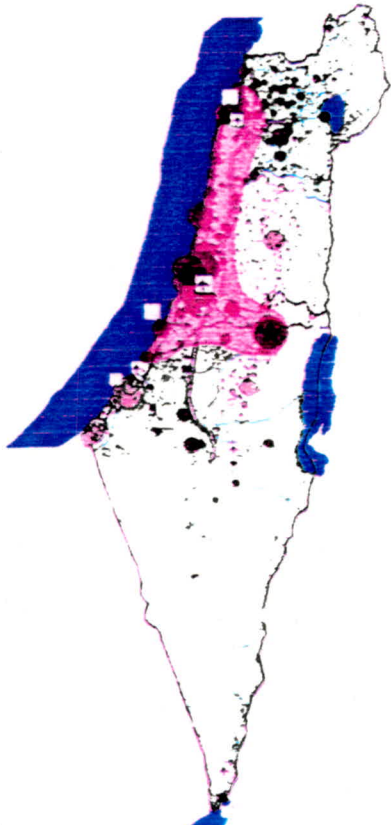
ישראל
מ"ר

מרכז מטרופוליטני
נפל תעלה
נפל ים
דרך סף
דרכים מהירות
דרכים ראשיות
דרכים משניות
מדינת ישראל

2020

"הכיוון המרכזי"

שלושה מרחבים מטרופוליטניים

מקרא

אנלטיקה ביישובים
ישראל

יחידים
מ"ר

ישראל
מ"ר

מרכז מטרופוליטני
נפל תעלה
נפל ים
דרך סף
דרכים מהירות
דרכים ראשיות
דרכים משניות
מדינת ישראל

2020

"הכיוון המרכזי"

שלושה מרחבים מטרופוליטניים

מקרא

אנלטיקה ביישובים
ישראל

יחידים
מ"ר

ישראל
מ"ר

מרכז מטרופוליטני
נפל תעלה
נפל ים
דרך סף
דרכים מהירות
דרכים ראשיות
דרכים משניות
מדינת ישראל

2020

"הכיוון המרכזי"

שלושה מרחבים מטרופוליטניים

מקרא

אנלטיקה ביישובים
ישראל

יחידים
מ"ר

ישראל
מ"ר

מרכז מטרופוליטני
נפל תעלה
נפל ים
דרך סף
דרכים מהירות
דרכים ראשיות
דרכים משניות
מדינת ישראל

1995

עקרונות העל לפיתוח המרחב הלאומי

• עקרון ה"פיזור המרוכז"

• ריכוז כ-80% מהאוכלוסיה על כ-20% מהשטח

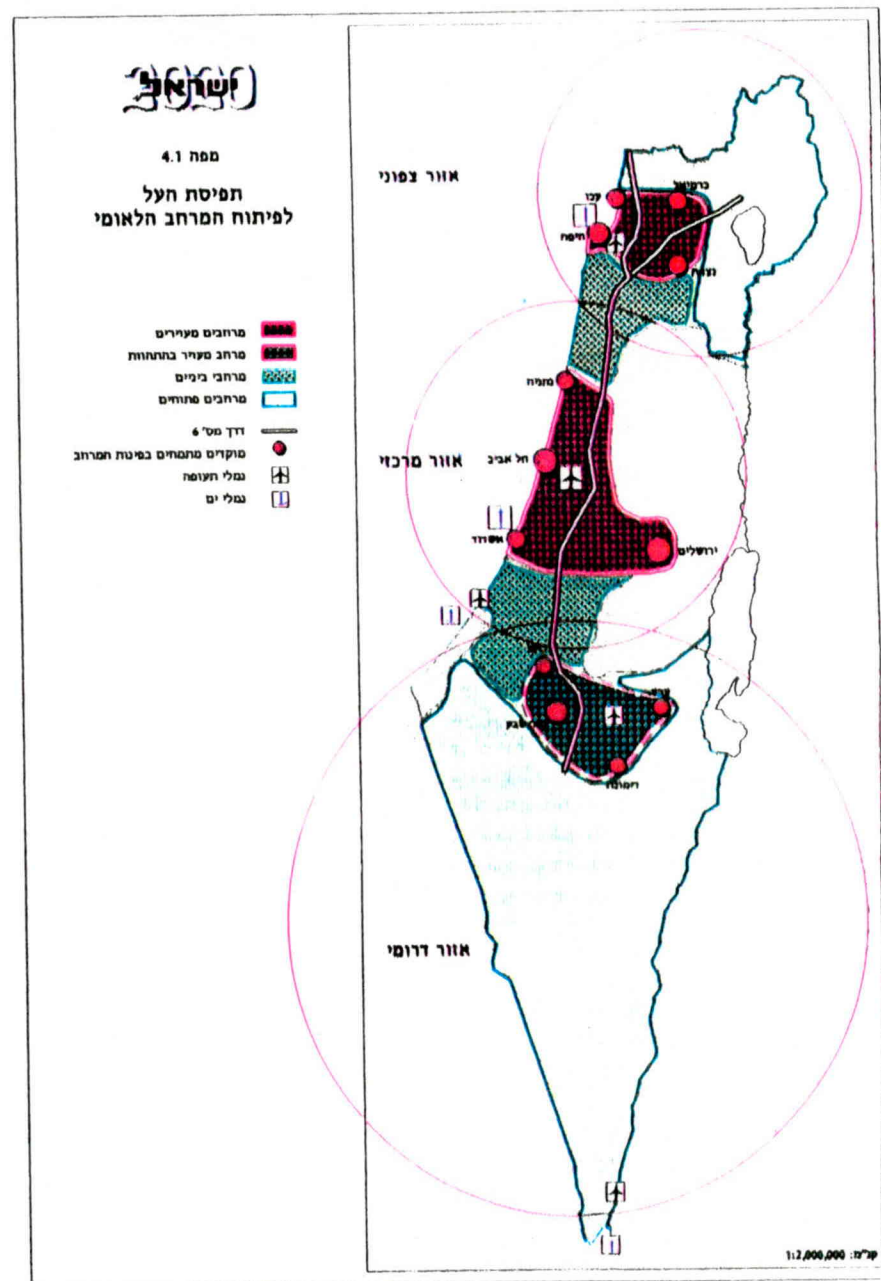
• ריכוז מאמץ הפיתוח בשלושה מרחבים מעוררים:

צפון ליבה דרום

• קישור בין המרחבים המעוררים באמצעות דרכים מהירות ואמצעי הסעה המונית

• שמירה על מרחבים פתוחים גדולים, ורציפים: מרחבי ביניים: בין המרחבים המעוררים מרחבים פתוחים: בשולי המרחבים המעוררים

• הבחנה ברורה בין "כללי המשחק" בפיתוחם ובשימורם של סוגי המרחבים השונים

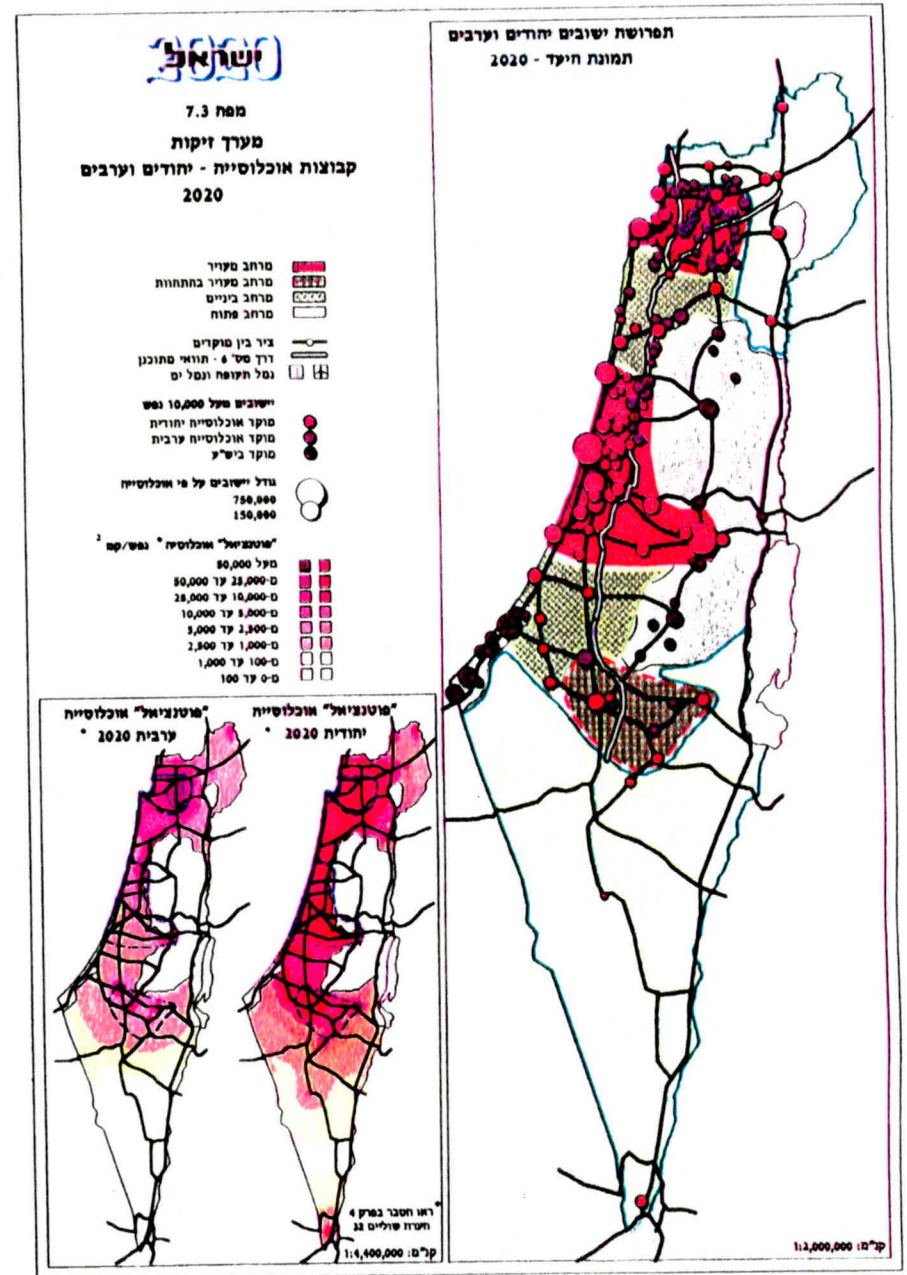

התפלגות אוכלוסית ישראל, יהודים וערבים (1994, באלפים ובאחוזים)

דגם תפיסת המרחב הלאומי	מאפיין מרחבי	סה"כ אוכלוסייה 5316 (100%)	סה"כ יהודים 4341 (100%)	סה"כ ערבים 975 (100%)
"ארבעה מרחבים מטרופוליניים"	גלעיני מטרופולין וטבעות פנימיות	58%	66%	24%
	טבעות חיצוניות ופריפריה	42%	34%	76%
"איזורי הביקוש"	ליבה	73%	79%	46%
	שוליים	27%	21%	54%
דגם "הפיזור המרוכז"	מרחבים מעוררים	79%	81%	74%
	מרחבי ביניים	12%	11%	15%
	מרחבים פתוחים	9%	8%	11%

המקור: "ישראל 2020", 1997.

C:\LETTERS\0250

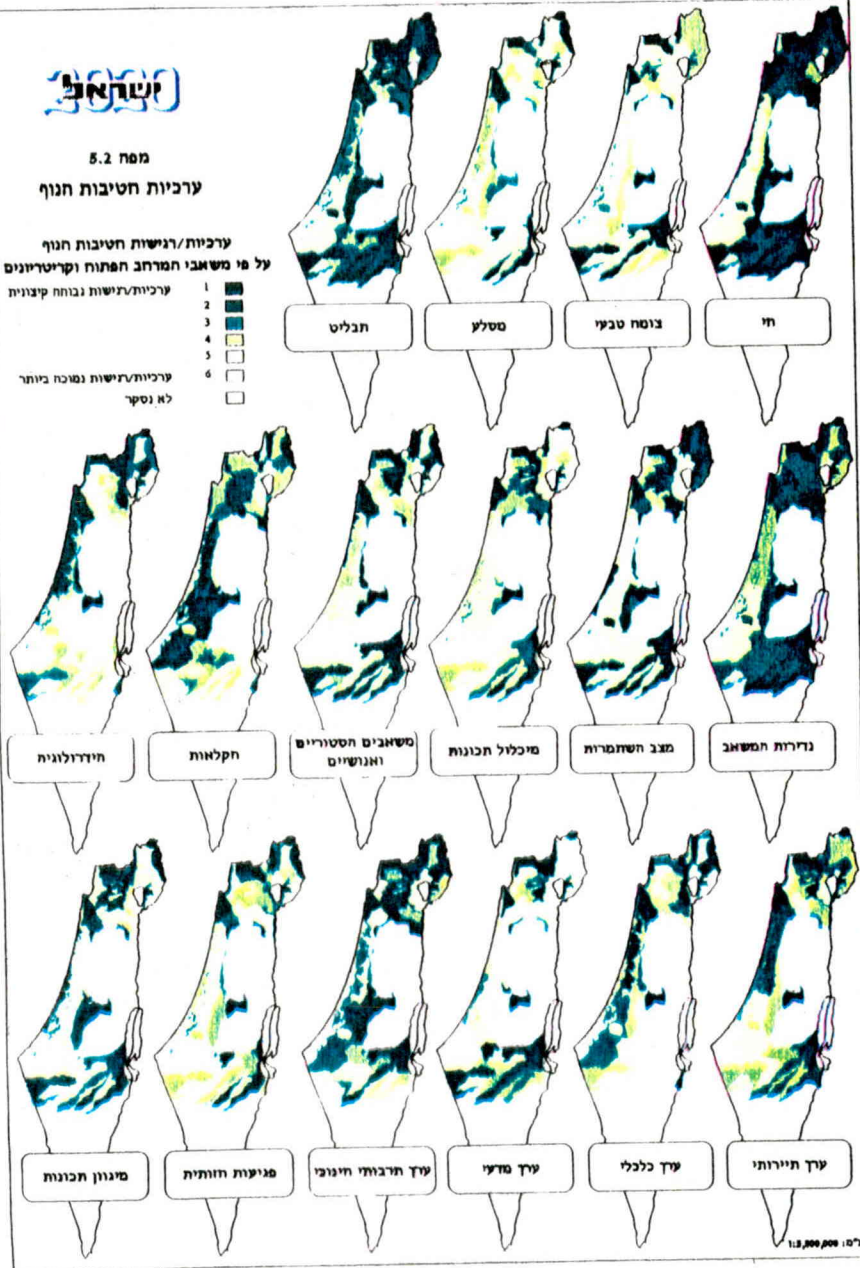
ישראל

מפה 5.2 ערכיות חטיבות חנוף

ערכיות/רגישות חטיבות חנוף
על פי משאבי המרחב הפתוח וקריטריונים
ערכיות/רגישות נבוחה קיצונית

1
2
3
4
5
6

ערכיות/רגישות נמוכה ביותר
לא נסקר

ישראל

מפה 5.1 ערכיות שטחים פתוחים מתחמים ומרחבים מוגנים

מתחמים מוגנים

שמורת טבע וגוף הנניס לאומיים
על פי תמ"א 8
יערות, חורש טבעי וחורש נטע אדם
על פי תמ"א 22

שטחי משאבי טבע וגוף
על פי תמ"א 21

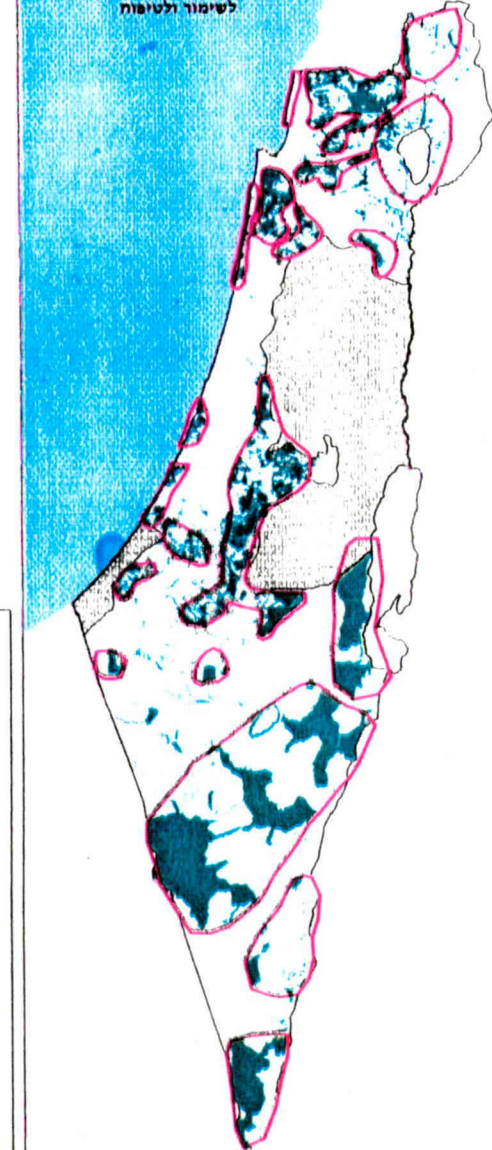
מרחבים פתוחים מוגנים
לשימור ולטיפוח

מרחב ייחודי
מרחב מיוחד
מרחב סובב מקווא מים
חופים

סיווג מרחבים פתוחים מוגנים לשימור ולטיפוח

תיחום מרחבים פתוחים מוגנים לשימור ולטיפוח

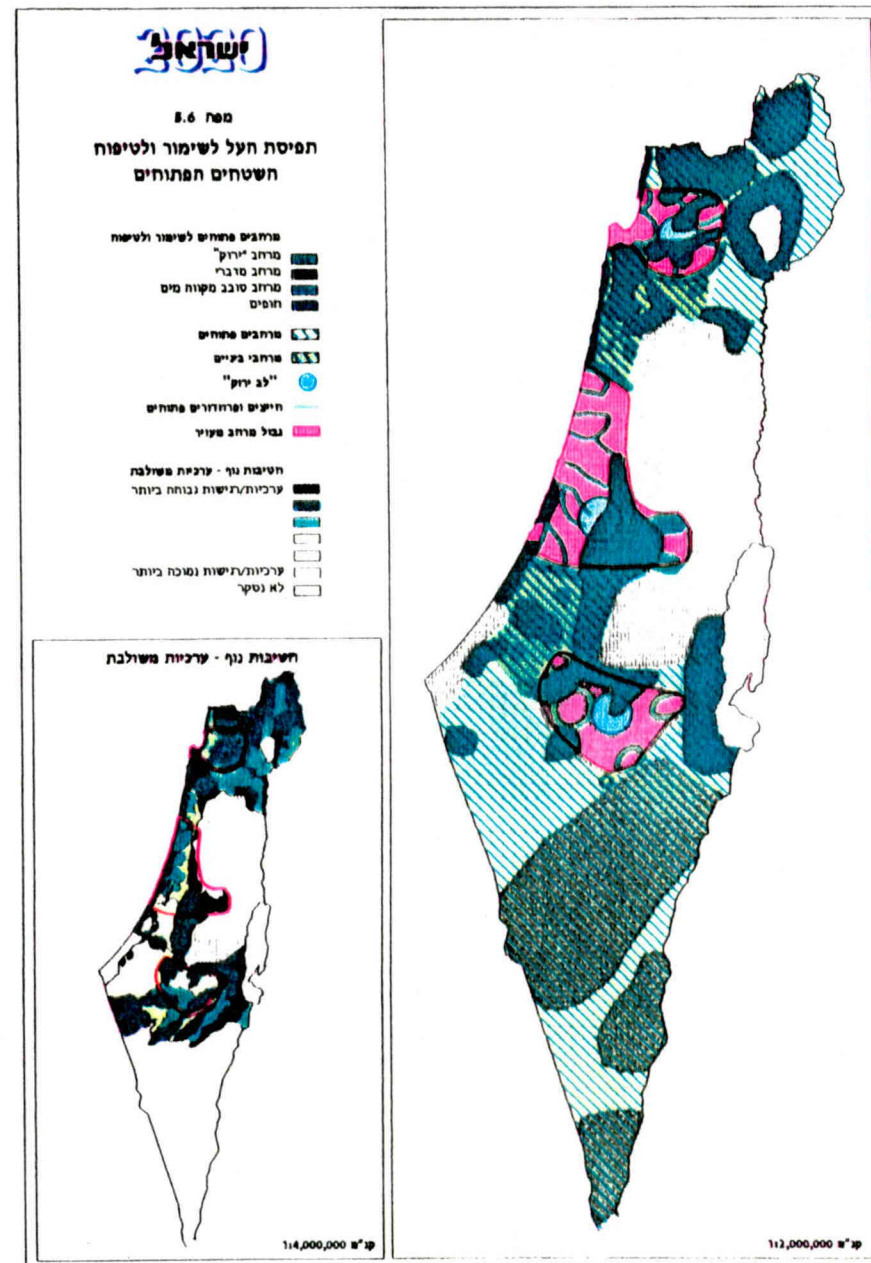
אסטרטגיה מרחבית ארצית - 2020 **תפיסת העל לשימור וטיפוח** **המרחבים הפתוחים**

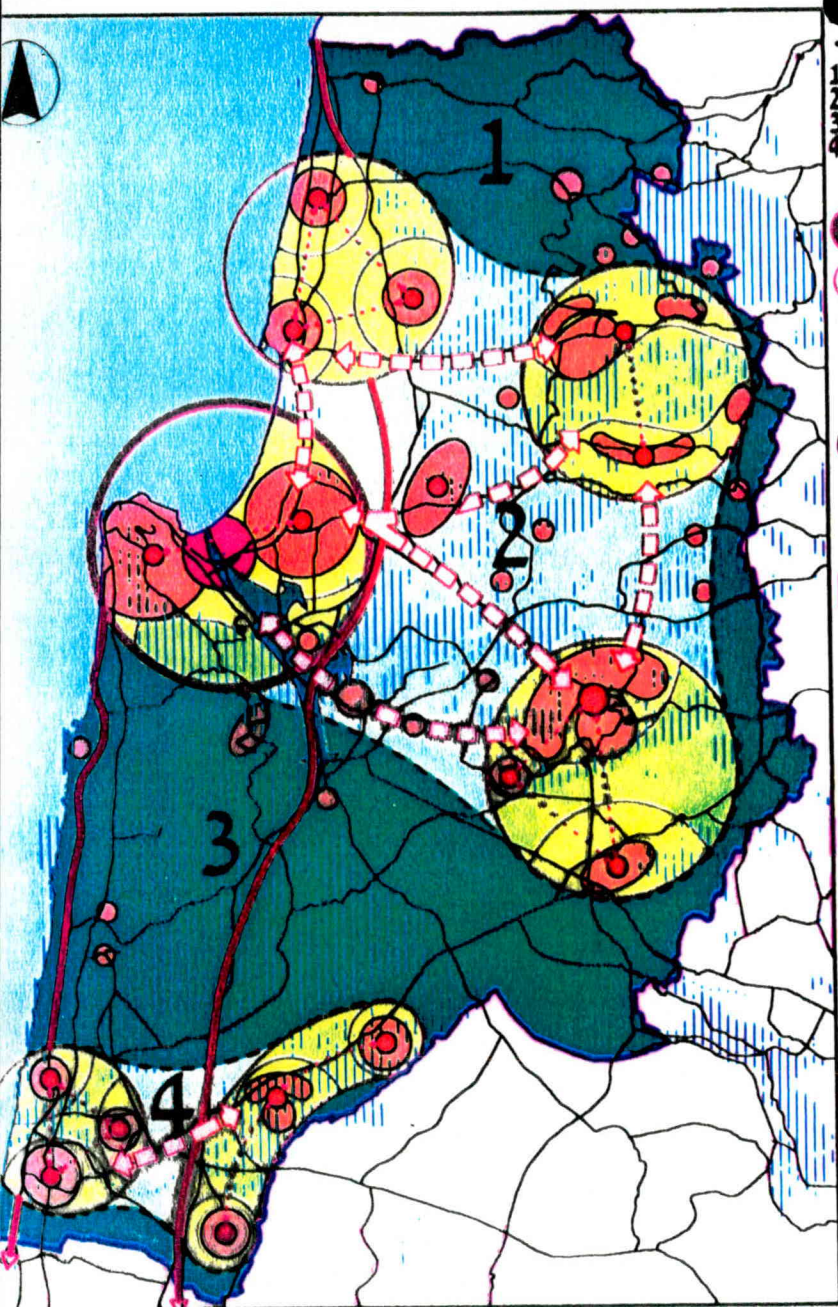
עקרונות תכנוניים

- הקבצת שטחים פתוחים איכותיים וייחודיים למכלולים גדולים לשימור ולטיפוח.
- מרחבי הפרדה בין הקונאורבציות - שמירה על מרחבים פתוחים גדולים בין איזורי הבינוי האינטנסיבי.
- יצירת "לב ירוק" לקונאורבציה - שמירה על מרחבים פתוחים בלב האיזורים המבונים.
- חייצים - פרוזדורי נחלים - שזירה של שטחים פתוחים לאורך רצפים ציריים פתוחים.
- יצירת גבולות ברורים בין האיזורים הבנויים והאיזורים הפתוחים.

הרציונל

- שימור המרחבים הפתוחים - איכותם והייתרונות שבגודלם וברציפותם.
- הדגשת הגיוון והייחוד של המרחבים הפתוחים.
- חשיפת מרבית האוכלוסייה למגע עם השטחים הפתוחים.
- חיזוק הקשר בין הבנוי והפתוח - העלאת תחושת הרווחה והמרחב, ושיפור איכות הסביבה הבנויה.
- הבלטת האיכויות הנופיות של הסביבה הבנויה הנתפסות על רקע המרחבים הפתוחים.
- יצירת בסיס לתכנון ערכי של צירי תנועה.

א. מרחבים רחביים

מרחב מערב צפוני
מרחב מרכזי צפוני
מרחב מזרחי צפוני
מרחב מערבי צפוני

ב. מוקדי מרחב

עיר
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי

ג. מוקדי תעסוקה ושירותים

מוקד תעסוקה ושירותים
מוקד תעסוקה ושירותים
מוקד תעסוקה ושירותים
מוקד תעסוקה ושירותים

ד. מוקדי מרחב

מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי

ה. מוקדי מרחב

מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי

ו. מוקדי מרחב

מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי

ז. מוקדי מרחב

מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי

ח. מוקדי מרחב

מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי

ט. מוקדי מרחב

מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי

י. מוקדי מרחב

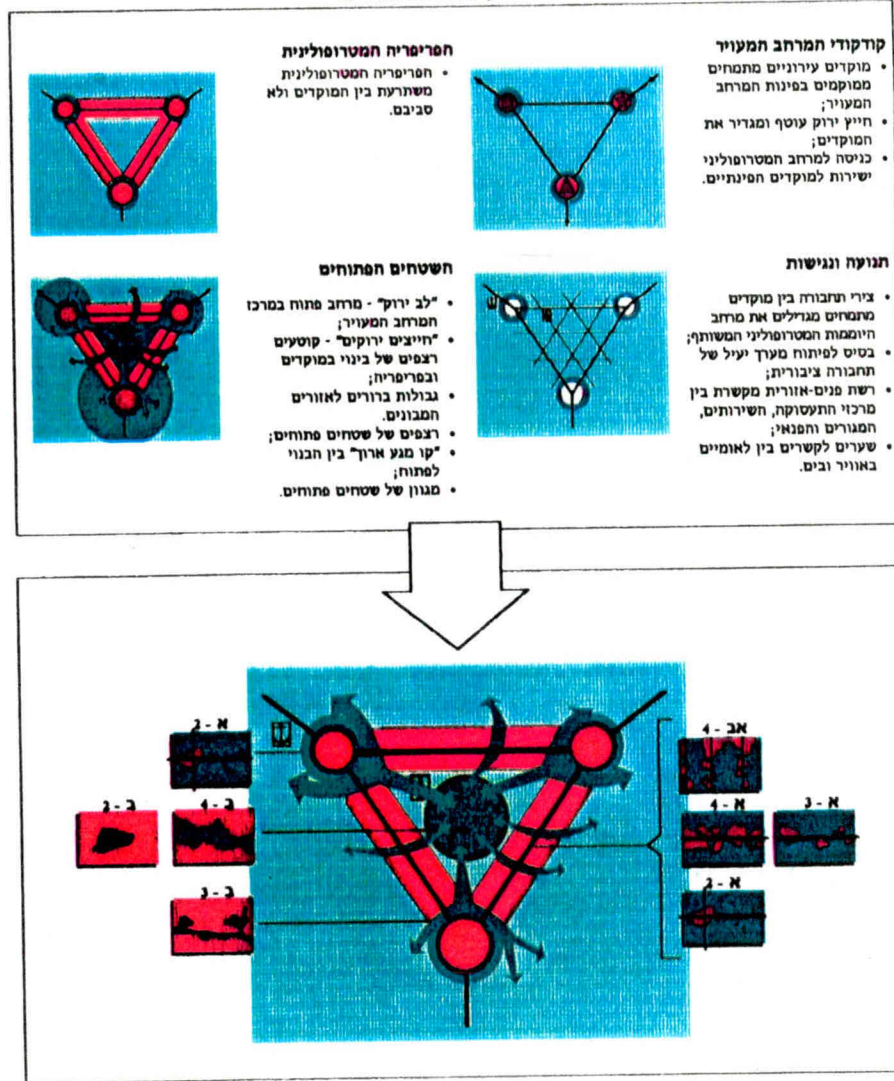
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי
מוקד מרחבי

מטרופולין חיפה
ומחוז חיפה
מסמך מדיניות
צוות תכנון בראשות
אדם מזר
יגאל צמיר

תכנית אב

מפה זו הוכנה ע"י
צמיר אדריכלים
ומתכנני ערים בע"מ
מוקד GIS
אוגוסט 1998

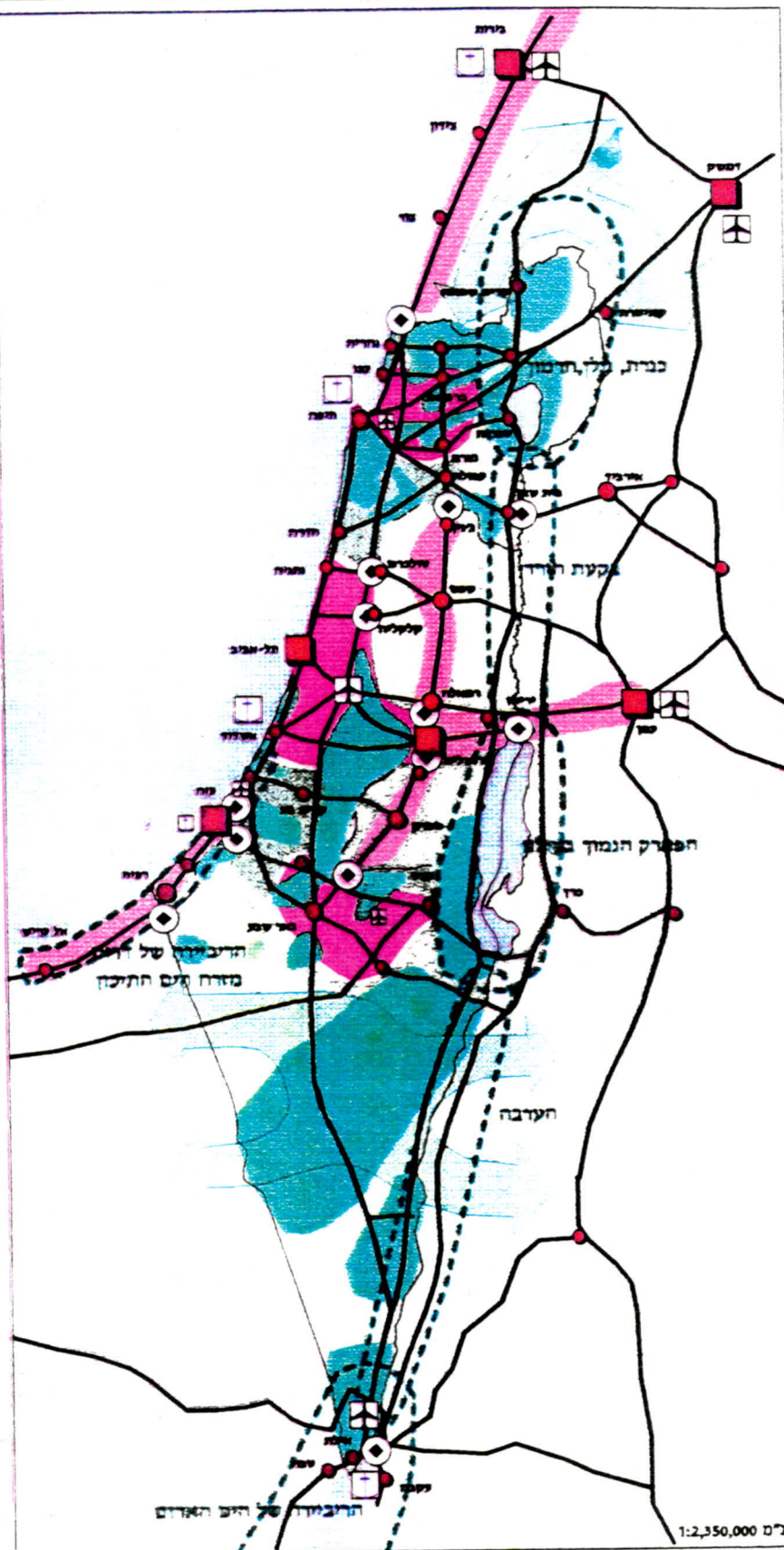
איור 4.3 דגם המרחב המעויר - סיכום העקרונות התכנוניים

מפה 8.2

השלכות תסריט השלום
על ארגון המרחב הלאומי

- מקדמים לאומיים ראשיים
- מקדמים עירוניים
- נמל תעופה
- נמל ים
- נקודות מפגש
- ציר תנועה ראשי
- מרחבים מבונים
- במרחב האזורי
- מרחבי ביניים
- מרחבים פתוחים
- המשכיות המרחב הפתוח
- מרחבים פתוחים מתונים
- לשימור ולטיפוח
- מוטציונל לפרויקטים
- מרחבים משותפים

מפה 4.13

**"תמונת העתיד" - אסטרטגיה משולבת
תוכנית האב לארגון המרחב הלאומי**

מרחבים מעוררים	
(בשילבי התנהות)	
מרחבי ביניים	
מרחבים פתוחים	
"על ירוק"	
מרחבים מוגנים לשימור ולטיפוח:	
"ירוקים"	
"מידבריים"	
"סובב מיקוח מים"	
"חופים"	
חיצים	
ציר דרך מסי 6	
צירים ראשיים	
נמל תעופה	
נמל ים	
מוקד ברשות הפלסטינאית	
נקודות מפגש	
מוקדים מסורתיים ליינים ראשיים	
מוקדים צעירים	

1:2,000,000: 1:200

"ישראל 2020" מתכנון ליטו

תכנית האב לישראל בשנות האלפיים חבה את רוחב וריעיתה לשינוי פעולה פורה בין בכירי אנשי המקצוע והמתכננים בארץ, לבין נציגיה של ממשלת ישראל אשר ליוו את מלאכת התכנון לכל אורכה. אלה וגם אלה תרמו את כוחותיהם וכשרונותיהם ליצור תכנית שהיא רבת מעוף ובה ביצוע גם יחד. בסיכומי של מהלך התכנון של "ישראל 2020" נמסרים תוצרי לידי מקבלי החלטות שבכוחם ובסמכותם להוציא את התכנית מן הכוח אל הפועל.

תכנית האב לישראל בשנות האלפיים - "ישראל 2020" מעמידה לרשות קהילת המתכננים ומקבלי החלטות במדינה תשתית רחבה ומתואמת של ידע מקצועי. בד בבד היא מותירה "קצוות פתוחים" רבים המזמינים המשך מחקר ויצירה. מן הראוי שמענה ינותבו מהלכי התכנון העתידיים במדינה להשלמת היריעה שפרשה תכנית האב לישראל בשנות האלפיים, וזאת ע"י הרחבת אפיקי החשיבה הנושאים, פירוט הנחיות התכנון ברובד האזורי והמקומי והגדרת יעדים אופרטיביים לטווח התכנון הקרוב והבינוני ברוח התכנון לטווח הארוך.

מהלך התכנון של "ישראל 2020" חלד וצבר תנופה עם השנים. ומסד אלו עוד יעוד מצטרפים אשר בחרי לתרים לו לקדם אותו בסיועם. אנו מקווים כי מסלול הקליטה והיישום של התכנית בקרב מקבלי החלטות והציבור הישראלי יהיה חמה. שדה התכנית תספק את יצירת קהילת כסוגיות התכנון והחזויות של המדינה, תפרה את עמיתיו המתכננים במעשיהם המקצועיים והאומץ על ידי ממשלת ישראל, אשר כנחה להפעיל כמתואב את כוחות התכנון והביצוע יחדיו, ובכך לעצב את "תמונת עתידנו" בשנות האלפיים.

תכנית האב לישראל בשנות האלפיים - "ישראל 2020" - מובאת בפני הציבור הרחב בסידרה של שמונה עשר דוחות. בסדרה זו נכללים ניתוח של סוגיות התכנון אשר עומדות בפני ישראל לצד ההודמנויות הייחודיות אשר מחייבות תכנון ארוך טווח למדינה, דיווח על מוון השיטות באמצעותן נוצרה התכנית. תחזיות בדבר סביבת התכנון העתידית במאה העשרים ואחת, ויעדי התכנון הלאומי הנגזרים מהן בהתאם. כמו כן, נפרש בסדרה מרחב אפשרויות תכנוניות לדמות העתידית של המדינה, מובאת הערכה מקיפה של חלופות תכנון שונות, ומתוארים עקרונותיה של חלופת התכנון הנבחרת.

על בסיס רחב ופורה זה נבנתה "תמונת העתיד: התכנית לארגון המרחב הלאומי". תכנית זו לא רק נותנת מענה רציונלי לסוגיות התכנון הייחודיות של ישראל, אלא אף מציעה פתרונות יצירתיים, כיצד להפוך "בעיות" ל"יתרונות", ומתוך כך לקדם את יעדיה הלאומיים של המדינה בתחומי הכלכלה, החברה והסביבה.

"תמונת העתיד" אינה תחזית, והיא לא תתגשם מעצמה. אם יונתן חופש פעולה לכוחות השוק ומגמות העבר ימשיכו להכתוב את מהלכי העתיד, אזי תעמוד המדינה בפני סכנה של בלימת הצמיחה הכלכלית, קריסת תשתיות פיסיות ומערכות סביבתיות, והחרפת הקונפליקטים בחברה הישראלית.

מסיבה זו, מהלך התכנון לא הסתיים בהתווית של "תמונת עתיד" רצויה. תחת זאת, המשכו התמקד בפיתוחם של קווי מדיניות המזרים כיוון ניתן להקדים את המאוחר ולהתחיל במלאכת הגשמתה של תמונת היעד הרצויה כבר מעתה. מסמכי המדיניות של "ישראל 2020" מצביעים על פעולות היעשה שיש להקדים ולבצע, ועל פעולות ה"אל תעשה" שיש להימנע מהן. במקביל, מפרטים מסמכי המדיניות את אמצעי ההתערבות המרכזיים אשר עומדים לרשות הממשלה, על מנת לתקן את "כשלי השוק" בתחום הפיתוח, תוך יזום וביצוע של תשתיות לאומיות ואזוריות.

חברי יעדת הליווי

אדרי יהונתן גולני • יו"ר יעדת הליווי • אדרי דינה רציבסקי • אדרי סופיה אלדור • דיר רחל וילקנסקי • אדרי דן סתו • דיר ענת גונן • גב סמדר פוגל • מר איתי אייגס • מר אודי ניסן • דיר רפי בר-אל • גבי ולרי ברכיה • מר אלון אלגר • גבי ירדנה פלאוט • מר שמחה שניאור • דיר גדעון בן דרור • מר אמרי טוב • תאיל יוסי רוזה • דיר מרדכי כהן (קדמון) • דיר יוסי דריוון • פרופ' דניאל שפר • פרופ' מיכאל בורט • אדרי יוסי פרחי • אדרי דוד רוניק

חברי הצוות המקצועי הבכיר

פרופ' אדם מזור, ראש הצוות • מר טובי אלפנדרי • פרופ' רחל אלתרמן • פרופ' רפי בר-אל • דיר יונה ברגור • פרופ' עמירם גונן • דיר ענת גונן • דיר יהודה גור • אלוף (מיל') שלמה גזית • דיר ראסם חמאסי • פרופ' נעמי כרמון • פרופ' יוברט לו-יון • דיר ארז סברדלוב • דיר מיכל סופר • פרופ' אילן סלומון • דיר ערן פייטלסון • דיר אלעד פלד • דיר אמנון פרנקל • מר מוטי קפלן • אדרי אריה רחמימוב • דיר דפנה שורץ • איגי יהושע שורץ • פרופ' אריה שחר

"העתיד הוא אולי מעבר לאופק ראיתנו,
אבל לא מחוץ לטיח שליטתנו"

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

משק האנרגיה

יונה ברגור וארי סכרדלוב

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

מערכת הביטחון

ארי סכרדלוב ועמירם דרמן

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

מערכת החינוך

אלעד פלד

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

תחבורה ותקשוב

אילן סלומון, יהודה גור וערן פייטלסון

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

מערכת השטחים הפתוחים

טובי ספלו ואורן דיין

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

כיוונים לפיתוח בר-קיימא

ערן פייטלסון, אורי מרינוב וטובי ספלו

כשיתוף המשרד לאיכות הסביבה

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

מדיניות התכנון הכולל

היבטים מרחביים, כלכליים ומוניציפליים

אריה שחר

דפנה שורץ

רפי בר-אל

ערן רזין

ישראל

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

מדיניות התכנון הכולל

תהליך הביצוע ומדיניות קרקעית

רחל אלתרמן

1997

משרד התכנון והבנייה
מנהל התכנון

משרד התכנון והבנייה
מנהל התכנון

משרד התכנון והבנייה
מנהל התכנון

משרד התכנון והבנייה
מנהל התכנון

משרד התכנון והבנייה
מנהל התכנון

משרד התכנון והבנייה
מנהל התכנון

**העתיד הוא אולי מעבר לאופק ראייתנו,
אבל לא מחוץ לטווח שליטתנו.**

רוברט פ. קנדי

רשימת הדוחות הסופיים

מסמך מסכם

אדם מזור בהשתתפות הצוות המקצועי הבכיר

תמונת המצב: תכנית הארץ - מרחב הארץ

אדם מזור, מיכל סופר

מרחב האפשרויות: חלופות והערות

אדם מזור, ארז סברדלוב

מדיניות תכנון חב"ל

תהליך הביצוע: מדיניות המדינה

רחל אלתרמן

חובשים מרחביים: כלכליים ומוניציפליים

אריה שחר, דפנה שורץ, רפי בר-אל וערן רזין

מדיניות על

ישראל במסלול המדינה המפותחת

אדם מזור, יונה ברנרד ודמי טרופ

ישראל והעם היהודי

ענת גוגן וסמדר פוגל

ישראל בסביבה של שלום

רפי בר-אל, שלמה גזית, אדם מזור ונורית קורן

מרחב האפשרויות

ערכים מדינתיים: תכנית המדינה

יונה ברנרד, אטנו פרנקל

חלופות כלכליות

אריה שחר, רפי בר-אל, דפנה שורץ ודניאל פלונשטיין

חלופת תכנון

נעמי כרמון

חלופת פיתוח תכנון

אריה רחמימוב, עמוס ברנדייס

מדיניות תכנון תשתית

תכנית התחבורה

אילן סלומון, יהודה גור, ערן פייטלסון

מערכת החינוך

אלעד פלד

מערכת השירותים הפתוחים

מוטי קפלן ואורן דיון

משק האנרגיה

יונה ברנרד, ארז סברדלוב

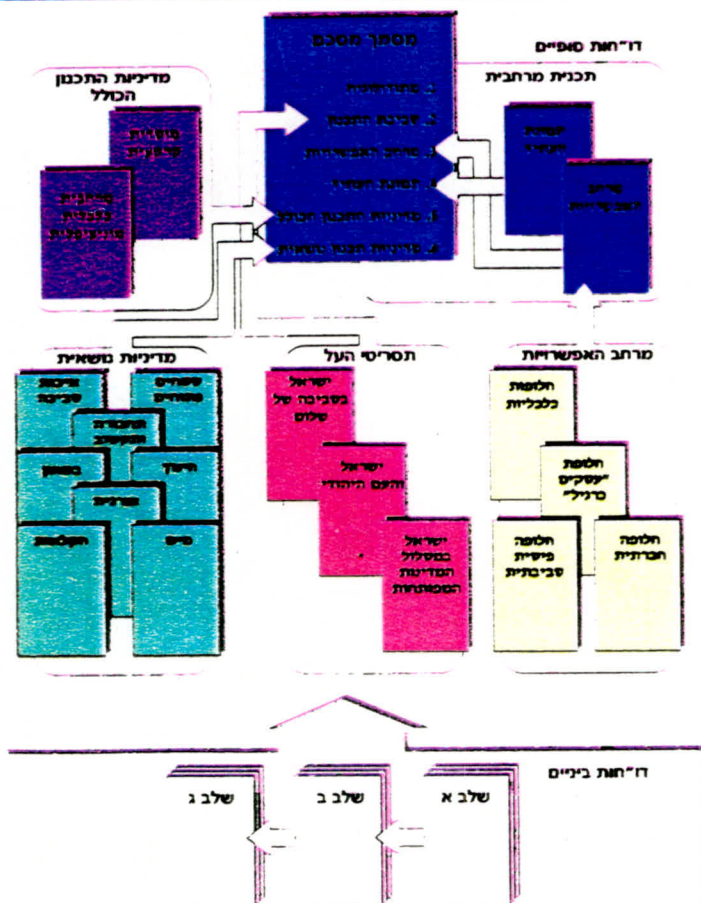
כיוונים לפיתוח בר-קיימא

ערן פייטלסון, אורי מרינוב ומוטי קפלן

מערכת הביטחון

ארז סברדלוב ועמירם דרמן

ישראל 2020: הדוחות הסופיים ומבנה המסמך המסכם

מרחב האפשרויות לדמותה העתידית של ישראל

תכנית האב לישראל בשנות האלפיים - "ישראל 2020" - מגדירה את מרחב האפשרויות הרב מימדי לדמותה העתידית של המדינה. לערך הגדרת מרחב אפשרויות זה פותח משל חלופות אב. חלופות אלו מכוונות לסביבת התכנון העתידית אשר מוגדרת על ידי שילוב שלוש תפישות העל המתוארים לעיל, על פיהם ישראל היא "מדינה מפותחת, המהווה בית לאומי לכלל העם היהודי ונתונה בקשרי שלום עם שכנותיה במזרח התיכון". החלופות נועדו להקצין יעדי תכנון נושאים עד לגבול הסביר, ולסמן על ידי כך את פיתויו של מרחב האפשרויות שמתכוון ייבחר התמחיל המיטבי של תכונות עבר "תמונת העתיד", שהיא חלופת התכנון הנבחרת לארגון המרחב הלאומי.

• חלופת "עסקים כרגיל" מניחה את ההמשכיות של המגמות הקיימות תוך המענות מהתערבות תכנונית מרכזית חריגה במהלך פועלתם הצפוי של כוחות השוק והממנים האחרים הפועלים בחברה הישראלית. חלופה זו היא בחזקת ברירת המחלל להעדר הכוונה תכנונית עיקרית במהלך פיתוחה של המדינה בעשורים הקרובים.

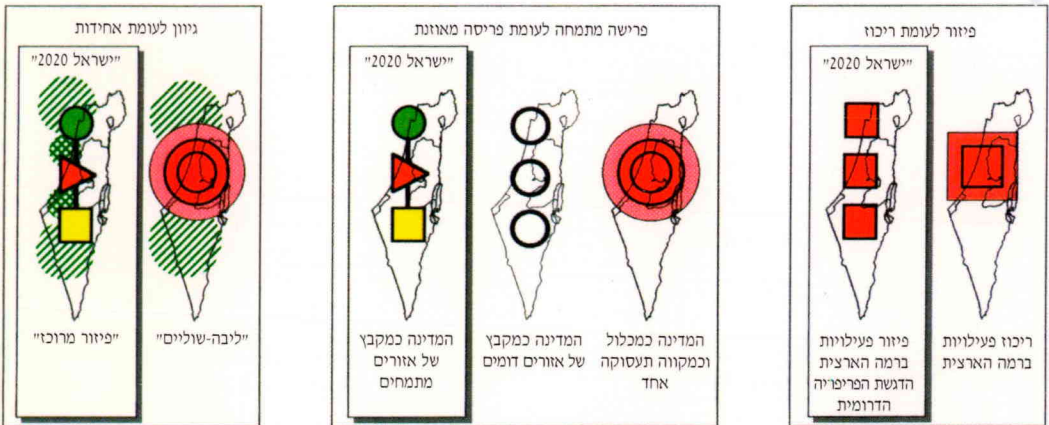
ארבע החלופות האחרות הן נורמטיביות, וכל אחת מהן משיאה קבוצה מוגדרת של יעדי תכנון בתחומים: שתי חלופות כלכליות חותרות להבטחת עצמאות וייצוב כלכלית לאורך זמן, ולהגשמת הצמיחה הכלכלית המירבית הניתנת להשגה בישראל לנוכח פוטנציאל ההון הפיננסי, ההון האנושי והמשאבים האחרים. כמו כן פותחו חלופה חברתית וחלופה פיסית-סביבתית.

• החלופה הכלכלית בדגש התעשייה חותרת להשיג מטרות אלה באמצעות הדגשת פיתוח תעשיות עתידיות ידע.

• החלופה הכלכלית בדגש השירותים חותרת לאותן המטרות אך מבקשת להשיגן תוך הדגשת פיתוח השירותים היצרניים, המחקר והפיתוח הטכנולוגי.

• החלופה החברתית שמה בראש מעיניה את הערך של "איכות חיים לכל" תוך תחירה להגברת השוויוניות בין הקבוצות השונות בחברה הישראלית, ומתוך מטרה למתן את הפתרונות הקיימים בה.

מימדים חלופיים
לארגון המרחב הלאומי

"תמונת העתיד" התכנית לארגון המרחב הלאומי

"תמונת העתיד" - התוכנית לארגון המרחב הלאומי, מכוונת את הפיתוח העתידי של המרחב הלאומי על פי עקרונות של "פיתוח מרכזי" - יתר פיתוח ברמה הארצית, ובמקביל, ריכוז ברמה האזורית. התוכנית מבקשת להפנות פיתוח לפריפריה העמומה והדרומית תוך גבול מיוחד של האזור הדרומי, ולרכז את הפיתוח בכל אזור באופן שתיווצר אגלומרציה אורבנית אשר נהנית מיתרון לגודל, מרמה גבוהה של שירותים ותשתיות ומשוויוניות מרחבית גבוהה בין קבוצות האוכלוסיה השונות.

על פי עקרון "הפיתוח המרכזי" התוכנית מחלקת את המרחב הלאומי לשבעה מרחבים:

• שלשה **"מרחבים מעורבים"** בצפון, במרכז ובדרום בהם ריכוזיות גבוהה של אוכלוסייה ומידר מלא של ישובים, מרכזי תעסוקה שירותים ותשתיות. במרחבים אלה, המקיפים 20% משטחה של ישראל, מרוכזים כבר היום 80% מאוכלוסיית המדינה.

• שני **"מרחבים ביניים"** החוצצים בין המרחבים המעורבים מהד האחד ומקשרים ביניהם מהד האחר. במרחבים הביניים מתקיים איון מרחבי - 12% מהאוכלוסייה מתגוררים בהם על 14% משטח המדינה.

• שני **"מרחבים פתוחים"** בשוליים הצפוניים והדרומיים בהם קיים ריכוז גבוה של משאבי טבע ונוף. "המרחבים הפתוחים" משתרעים על 66% משטח המדינה ובהם מתגוררים רק 8% מתושביה.

מרחבי התכנון יוצרים את הבסיס להגדרת כללי פעולה ברורים בכל מרחב ומרחב. התכנית מעבינה כיצד יותאמו כללים אלה לתפקיד המרחב במערך הלאומי הכולל, לתנאים מקומיים ייחודיים כאחרי טבע ומורשה, ליתרונות מיקום ולחזמנויות לפיתוח.

"המרחבים המעורבים" הם מרחבים ייחודיים באופיים ומתמחים בתפקידם. מערכת התחבורה קושרת את המרחבים המעורבים למרחב בחירה משותפת ברמה הארצית ומשדרת את תהליך ההתמחות המרחבים. דגם **"המרחב המעורב"**, להבדיל מדגמים אחרים לפיתוח מטרופוליני, בא להבטיח שריכוזיות הפיתוח תשמר גם בעתיד ותמנע גלישת אוכלוסייה ופעילויות בעפפיות נמוכות אל המרחבים הסמוכים. מוקדי הפעילות מרוכזים בעיקר בפיתוח המרחב המעורב ולאורך צלעותיו במערך מטרופוליני מתמחה. במרכז המרחב המעורב נשמר "לב ירוק" - מרחב פתוח גדול בנגישות גבוהה לאוכלוסיית המרחב.

"מרחבי הביניים" הם מרחבים בהם מתקיים שילוב בין ערכי טבע ונוף כפרי יחד עם יתרונות הנגישות למרחבים המעורבים הסמוכים. המאמץ התכנוני במרחבים אלה הוא לכלום את תהליך הגלישה המטרופולינית בצירי האורך המקשרים בין המרחבים המעורבים ולמנוע את תהליך הפירבור הבילתי מבוקר של יישובים כפריים בעפפיות נמוכות לאורך צירי התנועה ובמרחב שביניהם. לשם כך, הפיתוח מכוון לתגבורם של יישובים עירוניים עצמאיים הראויים ולאורך צירי התחבורה בקטעים נבחרים ולשימורם של המרחבים הפתוחים והכפריים ביניהם.

"מרחבים הפתוחים" מודגשים ערכי הטבע והנוף והורדך בשימור הרציפות וריכוז הפיתוח של שמונה עשר דוחות. בסדרה זו נכללים יתוח של סוגיות התכנון אשר עומדות בפני ישראל לצד ההזדמנויות הייחודיות אשר מחייבות תכנון ארוך טווח למדינה, דיווח על מונון השיטות באמצעותן נעזרה התכנית. תחזיות בדבר סביבת התכנון העתידית במאה העשרים ואחת, ויעדי התכנון הלאומי הנגזרים מהן בהתאם. כמו כן, נפרש בסדרה מרחב אפשרויות המנויות לדמותה העתידית של המדינה, מובאת הערכה מקיפה של חלופות תכנון שונות, ומתוארים עקרונותיה של חלופת התכנון הנבחרת.

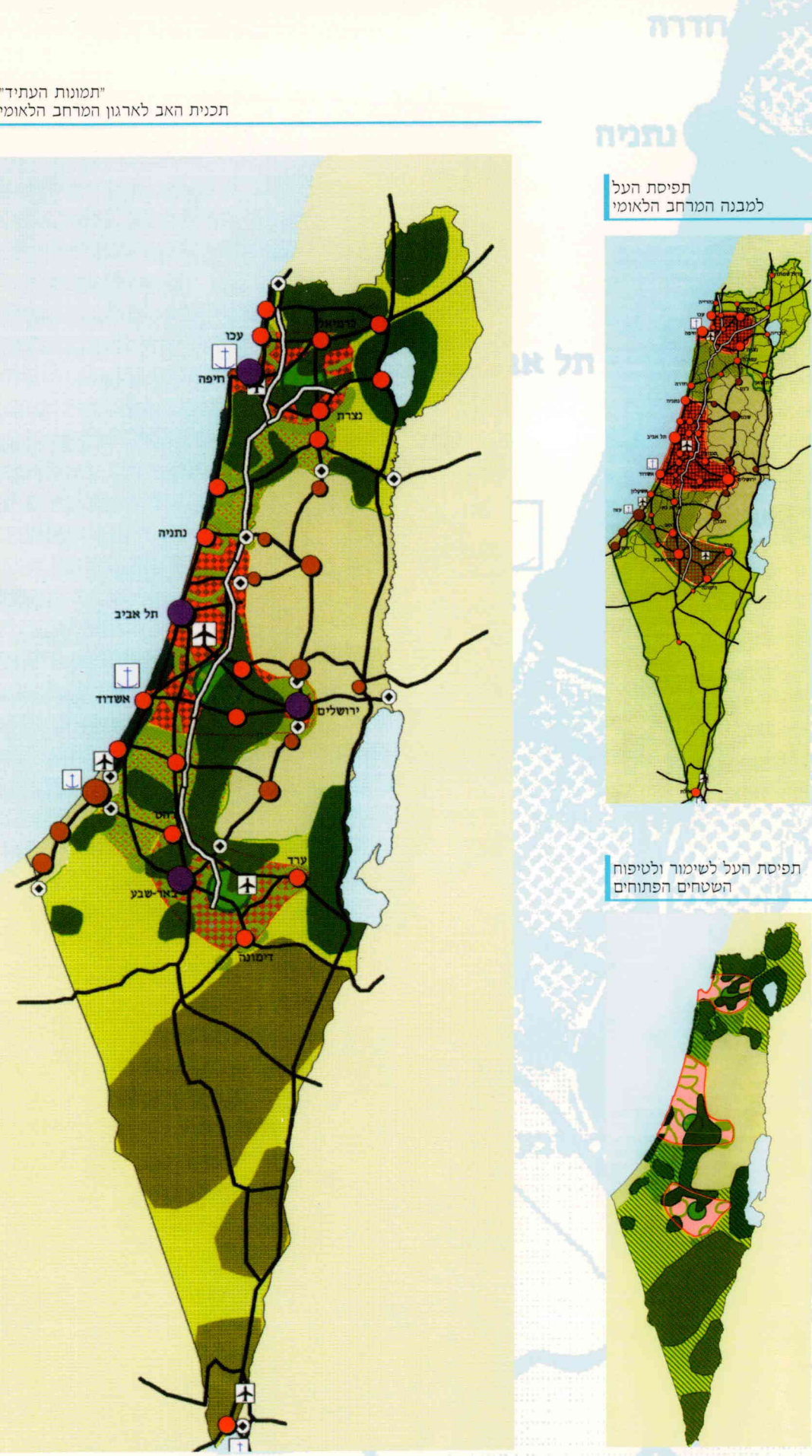
על בסיס רחב ופורח זה נבנתה **"תמונת העתיד: התכנית לארגון המרחב הלאומי"**. תכנית זו לא רק נותנת מענה רציונלי לסוגיות רבים הממנים המשך מחקר ויצירה. מן הראוי שמערת יותבנו מהלכי התכנון העתידיים במדינה להשלמת הריעה שפרשה תכנית האב לישראל בשנות האלפיים, וזאת ע"י הרחבת אפיקי החשיבה כיצד להפוך "בעיות" ל"יתרונות", ומתוך כך לקדם את יעדיה הלאומיים של המדינה בתחומי הכלכלה, החברה והסביבה. לטווח הארוך.

"תמונת העתיד" מבטאת מעבר ממציאת של קונפליקטים טריטוריאליים בין קבוצות האוכלוסייה השונות במרחב הלאומי לתפיסה של שיתוף אינטרסים ואיוון מרחבי בין יהודים לערבים, בין תושבי הערים הפריפריאליות לבין האוכלוסיות שבשוליהן ובין תושבי לבית המדינה לבין אלה שבפריפריה הלאומית. בתפרושת האוכלוסייה המוצעת נשמר עקרון השוויוניות והשילוב בין קבוצות האוכלוסייה יחד עם טיפוח סביבות המגורים, מדרג הישובים ותרונות המיקום וההתמחויות המועדפים על ידי כל קבוצה בנפרד. עקרונות אלו משולבים בכללי הפיתוח של כל סוגי המרחבים.

המדיניות לשימור משאב הקרקע והבטחת איכותו שולבה בתוכנית במספר רבדים. היא הופנמה בעקרונות לארגון המרחב הלאומי, בעיצוב מדיניות כוללת לשימור המרחבים הפתוחים ובהדגשת ההתייחסות אליהם כאל משאב לאומי. חסכון בקרקע קודם באמצעות פיתוח של דגם יעיל לארגון המרחב המטרופוליני - דגם "המרחב המעורב" ושל דגמי הפיתוח לאורך צירים ובצמתים במרחבים הביניים ובמרחבים הפתוחים. מדיניות זו הצביעה גם על עקרונות הפעולה שיש לאמץ כדי לחסוך במשאב הקרקע, כמו להגדיל את היעילות בניטול שטחי הקרקע על ידי הסקטור העיבורי, להגביר את האנטיגנטיביות של השימוש בקרקע על ידי הסקטור הפרטי, למחזר קרקעות שניטול אינו יעיל, להתייחס לקרקע כאל משאב תלת מימדי ולאמץ דרכים חדשניות וייצירתיות לניטול.

תכנית האב לישראל בשנות האלפיים - "ישראל 2020" מבססת שני עקרונות מרכזיים לדמותה של המרחב הלאומי של ישראל בשנות האלפיים. האחד: ניתן לממש את יעדי הפיתוח וכן את יעדי השימור הערכי של כל חבלי הארץ הראויים לכך, והם רבים ומקשים את רובו של המרחב הלאומי. והשני: כי שילוב זה של התאמה והשלמה יכול להישגות אך ורק מתוך בסיס של הסכמה ציבורית כי ערך הפיתוח וערך הפיתוח אינם נחלתם זה מזה, וכי על כל תכנית מרחבית לאמץ דואליזם זה כבסיס לאיכות החיים שתתאים לעידי המאה ה-21.

תכנית האב לארגון המרחב הלאומי
תכנית האב לארגון המרחב הלאומי

"ישראל 2020" מתכנון ליטוח

תכנית האב לישראל בשנות האלפיים - "ישראל 2020" - מובאת בפני הציבור הרחב בסדרה של שמונה עשר דוחות. בסדרה זו נכללים יתוח של סוגיות התכנון אשר עומדות בפני ישראל לצד ההזדמנויות הייחודיות אשר מחייבות תכנון ארוך טווח למדינה, דיווח על מונון השיטות באמצעותן נעזרה התכנית. תחזיות בדבר סביבת התכנון העתידית במאה העשרים ואחת, ויעדי התכנון הלאומי הנגזרים מהן בהתאם. כמו כן, נפרש בסדרה מרחב אפשרויות המנויות לדמותה העתידית של המדינה, מובאת הערכה מקיפה של חלופות תכנון שונות, ומתוארים עקרונותיה של חלופת התכנון הנבחרת.

תכנית האב לישראל בשנות האלפיים - "ישראל 2020" מעמידה לרשות קהילת המתכננים ומקבלי ההחלטות במדינה תשתית רחבה ומתואמת של ידע מקצועי. בד בבד היא מותירה "קצוות פתוחים" רבים הממנים המשך מחקר ויצירה. מן הראוי שמערת יותבנו מהלכי התכנון העתידיים במדינה להשלמת הריעה שפרשה תכנית האב לישראל בשנות האלפיים, וזאת ע"י הרחבת אפיקי החשיבה כיצד להפוך "בעיות" ל"יתרונות", ומתוך כך לקדם את יעדיה הלאומיים של המדינה בתחומי הכלכלה, החברה והסביבה. לטווח הארוך.

"תמונת העתיד" אינה תחזית, והיא לא תתגשם מעצמה. אם ייתן חופש פעולה לכוחות השוק ומגמות העבר ימשיכו להכתוב את מהלכי העתיד, איז תנמוד המדינה בפני סכנה של בלימת הצמיחה הכלכלית, קריסת תשתיות פיסיות ומערכות סביבתיות, והחרפת הקונפליקטים בחברה הישראלית.

מסיבה זו, מוהלך התכנון לא הסתיים בהתוויות של "תמונת עתיד" רציונלית. תחת זאת, המסכו התמקד בפיתוחם של קווי מדיניות המורים כיצד ניתן להקים את המאורז ולהתחיל במלאכת הגשמתה של תמונת היעד הרצויה כבר מעתה. מסמכי המדיניות של "ישראל 2020" מצביעים על פעולות היעשה שיש להקדים ולבצע, ועל פעולות היאל תעשה שיש להימנע מהן. במקביל, מפרטים מסמכי המדיניות את אמצעי ההתערבות המרכזיים אשר עומדים לרשות הממשלה, על מנת לתקן את "כשלי השוק" בתחום הפיתוח, תוך ייוונו וביצוע של תשתיות לאומיות ואזוריות.

חברי ועדת הליווי

אדרי יוהנתן גולני, יויר ועדת הליווי • אדרי דינה רצבסקי • אדרי סופיה אלדור • דיר רחל וילנקסי • אדרי דן סתו • דיר ענת גוגן • גבי סמדר פוגל • מר איתי אייגס • מר אודי ניסן • דיר רפי בר-אל • גבי ורדי בריה • מר אלון אלגר • גבי ירדנה פלאוט • מר שמחה שניאור • דיר גזעון בן דור • מר אמרי טוב • תאלי יופי רוה • דיר מרדכי כהן (קדמון) • דיר יוסי דרייזון • פרופי דניאל שפר • פרופי מיכאל בורט • אדרי יוסי פרחי • אדרי דוד רניק

חברי הצוות המקצועי הבכיר

פרופי אדם מזור, ראש הצוות • מר טובי אלפנדי • פרופי רחל אלטרמן • פרופי רפי בר-אל • דיר יונה ברגור • פרופי עמירם גוגן • דיר ענת גוגן • דיר יהודה גור • אלוף (מיל) שלמה גזית • דיר ראסם חמאסי • פרופי נעמי כרמון • פרופי יוברט לו-יוון • דיר ארז סברדלוב • דיר מיכל סופר • פרופי אילן סלומון • דיר ערן פייטלסון • דיר אלעד פלד • דיר אמנון פרנקל • מר מוטי קפלן • אדרי אריה רחמיטוב • דיר דפנה שורץ • איני יהושע שורץ • פרופי אריה שחר

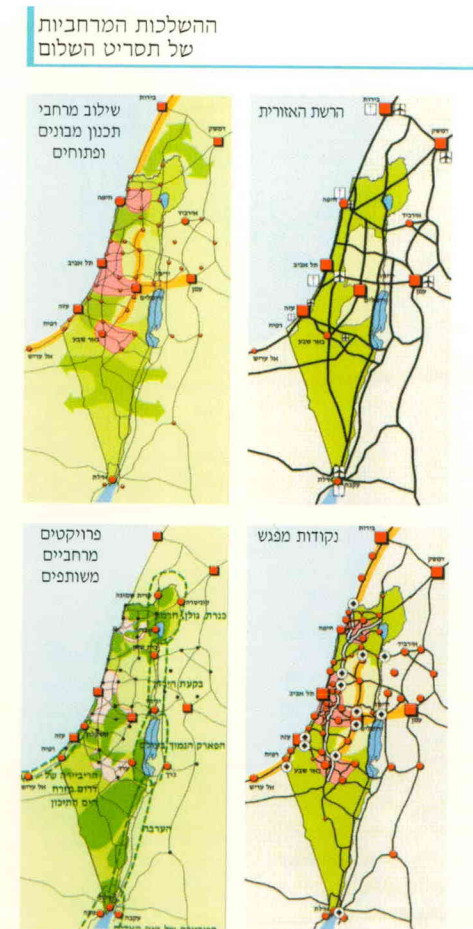
"העתיד הוא אולי מעבר לאופק ראייתנו, אבל לא מחוץ לטווח שליטתנו"
רוברט פ' קנדי

סביבת התכנון של ישראל במאה ה-21

תכנית האב לישראל בשנות האלפיים - "ישראל 2020" - פיתחה שלושה תסריטי-על המגדירים במשולב את סביבת התכנון העתידית של המדינה. התסריטים נוצרו בעבודת צוות בשיתוף של "סיעור מוחות", סימולציות ו"משחקנות", וזאת במטרה לחזות את סביבת התכנון העתידית, ובו בזמן לזהות הזדמנויות להגשים יעדים לאומיים מרכזיים בעזרת צעדי תכנון מושכלים.

תסריט "ישראל במסלול המדיניות המפותחות" חזוה את שיעורי הפיתוח הצפויים במדינה ואת מגמותיהם על בסיס ניתוח משווה עם מסלול הפיתוח של עשרים וארבע מדינות מפותחות בארבעת העשורים האחרונים. מן ההשוואה עולה, כי ניתן לסגור את הפער הקיימים בין ישראל לבין המפותחות שבמדינות המערב תוך "קפיצת מדרגה", מבלי לשלם את המחיר החברתי והסביבתי הכבד אותו שילמו חלק במהלך הפיתוח. עוד עולה, כי שיעורי גידול האוכלוסייה העצומים של ישראל ומימדי הפיתוח האדירים הנצויים בה, שאין שני להם בעולם המפותח, דווקא הם מהווים מנוף עיקרי לקידום. זאת בתנאי ששכיל לצלל את פוטנציאל התוספת הגדולה של האוכלוסייה באמצעות מערכת החינוך ובאמצעות עידוד מאון ההגירה החיוני, כך שבדור הבא יעמוד לרשות ישראל הון אנושי בכמות ובאיכות שיאפשר את המעבר של ישראל לחברה חברה-תעשייתית. תנאים נוספים הם בניית תשתיות חדשניות ידידותיות לסביבה ואירון משקו אשר מושתת על יתרונות יחסיים של מיקום מרחבי. אם נשכיל לבצע חיקפי פיתוח עצומים אלו כך שהיו חדשים לא רק בגילם הכרונולוגי אלא גם חדשים בתחומם הטכנולוגי, הרי שנעליה לחיות, יותר מכל מדינה אחרת, מדינה שרוב המצאי שלה תואם את יעדי המאה ה-21.

תסריט "ישראל והעם היהודי" צופה כי בדרך הקרוב תהפוך ישראל למרכז הכובד הדמוגרפי של העם היהודי לראשונה מזה אלפיים שנה. התחזיות מעששו במסגרת "ישראל 2020" מצביעות על כך שכמחצית מכלל העם היהודי, תתגורר בישראל ובכלל זה כשני שליש מהאוכלוסייה העצירה. בתנאים אלו תגבר האחריות של ישראל לחינוכו של הדור הצעיר בעם היהודי ותתחזק מרכזיותה של מדינת ישראל ברשת התפוצות. ישראל תהיה היחידה המסוגלת לשמור על הקשרים עם כל הקהילות היהודיות וזאת בזכות יעוץ של הקהילות בקבוצות השונות בחברה הישראלית. מחויבותה של ישראל להמשך קיומו של העם היהודי תתבסס, בין השאר, על קיומה של הישות המדינית המאפשרת המשך הפתיחה לרווחה של שערי המדינה בפני הדות העולם והתערבות אקטיבית באמצעות מדיניות חוץ. על התכנון הלאומי להבטיח את המשך האפשרות של קליטת גלי עליה בלתי צפויים מבחינת שמירת עתודות הפיתוח והיכולת המשיקית לכך. תנאי לקיום מחויבותה של ישראל לגבי כל הקהילות היהודיות בתפוצות היא פתיחותה של ישראל לכל הקהילות והורמים בעולם היהודי וכיבוד מורשתם בישראל. החפיה בין המרחב הלאומי ו"ארץ הקודש" מגביר את אחריותה של ישראל לשמור חיוכרון הקולקטיבי באשר לאתרים ולנופים בעלי ערך בהיסטוריה ובתרבות היהודית, וזאת בעיקר נוכח הפיתוח המוגבר והסכנה לפגיעה באתרים ובנופים אלה.

רשימת הדוחות הסופיים

מסמך מסכם
אדם מזור, בחשתתפות הצוות המקצועי הבכיר

תמונת העתיד: תכנית לארגון המרחב הלאומי
אדם מזור, מיכל סופר

מרחב האפשרויות: חלופות והערכות
אדם מזור, ארז סברדלוב

מדיניות התכנון הכולל
תהליך הביצוע ומדיניות קרקעית
רחל אלטרמן

היבטים מרחביים, כלכליים ומוניציפליים
אריה שחר, דפנה שורץ, רפי בר-אל וערן רזין

תסריטי על
ישראל במסלול המדיניות המפותחות
אדם מזור, יונה ברגור, ומי טרופ

ישראל והעם היהודי
ענת גוט וסמדר פוגל

ישראל בסביבה של שלום
רפי בר-אל, שלמה גזית, אדם מזור וגורית קורן

מרחב האפשרויות
יעסקים כרגיל: תסריט המשך המגמות
יונה ברגור, אמנון פרנקל

חלופות כלכליות
אריה שחר, רפי בר-אל, דפנה שורץ ודניאל פלונשטיין

חלופה חברתית
נעמי כרמון

חלופה פיסית סביבתית
אריה רחמימוב, עמוס ברנדזיס

מדיניות תכנון נושאת
תחבורה ותקשורת
אילן סלמון, יהודה גור, ערן פיטלסון

מערכת החינוך
אלעד פלד

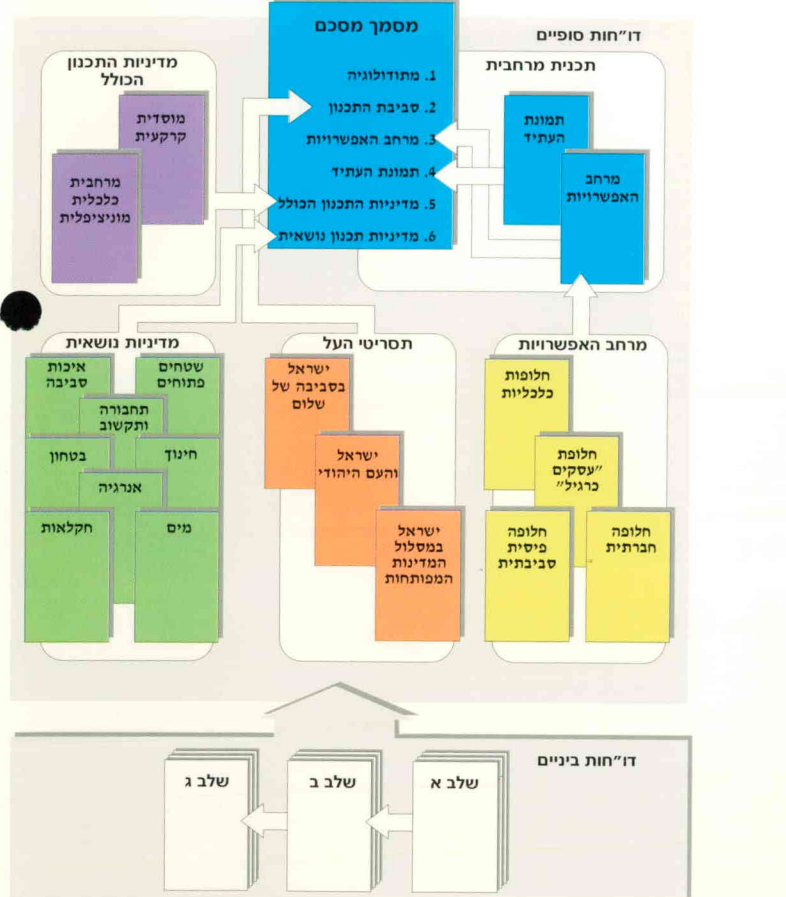
מערכת השטחים הפתוחים
מוטי קפלן ואורן דיין

משק האנרגיה
יונה ברגור, ארז סברדלוב

כיוונים לפיתוח בר-קיימא
ערן פיטלסון, אורי מרינוב ומוטי קפלן

מערכת הביטחון
ארז סברדלוב ועמירם דרמן

"ישראל 2020": הדוחות הסופיים
ומכנה המסמך המסכם

ישראל 2020

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים

צוות מחקר ותכנון
בראשות אדם מזור

הוכן עבור:
משרד ראש הממשלה

משרד הפנים

משרד הבינוי והשיכון

מינהל מקרקעי ישראל

הסוכנות היהודית

משרד האוצר

המשרד לאיכות הסביבה

משרד התחבורה

משרד האנרגיה והתשתיות

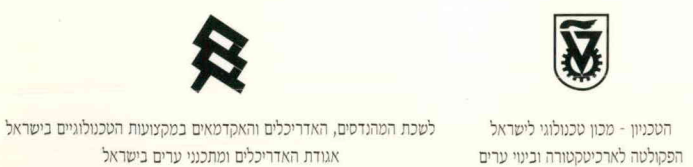
משרד החינוך התרבות והספורט

משרד הביטחון

נציבות המים

משרד החקלאות

1997

הצורך בתכנון כולל לקראת המאה ה-21

סוגית התכנון המרכזית היא על כן: כיצד ניתן לקלוט את חיקפי הפיתוח האדירים הצפויים לישראל בעשורים הקרובים מבלי לשלם על כך מחיר של דלדול משאבי הטבע, והרס הנוף והסביבה; של קריסת מערכות תשתית לאומיות ושל הגדלת השטחים והקונפליקטים בין קבוצות האוכלוסייה שתהינה מפיתוח זה לבין אלו שרווחות הפיתוח תפסח עליהם. האם יתכן ופיתוחן של כמויות אדירות אלו במדינה כה קטנה וגדושה ימשיך ויתנהל המתכונת של "עסקים כרגיל", כשהאחריות לגידולה והתפתחותה העתידית של המדינה מופקדת בידי "כוחות השוק" וכפופה ללחצים סקטוריאליים ומקומיים קצרי טווח, ללא תאום והכוונה של חשיבה תיכונת כוללת וארוכת טווח.

תוכנית האב לישראל בשנות האלפיים - "ישראל 2020" היא תוצאה של מהלך תכנוני-מחקרי רחב היקף שטרם בוצע כמותו בישראל. במשך כשש שנים נטלו חלק במימושו למעלה ממאתיים וחמישים אנשי מקצוע, מבכירי הקהילה האקדמית והמקצועית בישראל, תוך שיתוף מומחים בינלאומיים ידועי שם. ראשיתה של העבודה ביוזמתן המשותפת של אגודת האדריכלים ומתכני הערים בישראל והפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים בטכניון, והמשכה במאמץ משותף של עשרה משרדי ממשלה, הסוכנות היהודית, מינהל מקרקעי ישראל ונציבות המים.

"ישראל 2020" נועדה להתוות תפיסה כלכלית, חברתית וסביבתית משולבת לפיתוחה של ישראל לקראת המאה ה-21 ולזהות את אמצעי המדיניות להגשמתה.

הצורך בתכנון לאומי ארוך טווח מלווה את המדינה מאז הקמתה, אך הרציונל לכך השתנה מקצה עד קצה. בשנותיה הראשונות נבע צורך זה מהאתגרים הלאומיים של קליטת עליה והכפלת האוכלוסייה, של ביסוס המוסדות השלטוניים, של יצירת תשתית כלכלית ושל ביצור הביטחון הלאומי. כל זאת, במדינה "ריקה" ו"דלילה" בה שטח לא מפותח נתפס כסממן לנחשלות ו"שממה" אותה יש "לכבוש". יעד התכנון הלאומי בוטא באימרה הידועה "לבישך שמלת בטון ומלט".

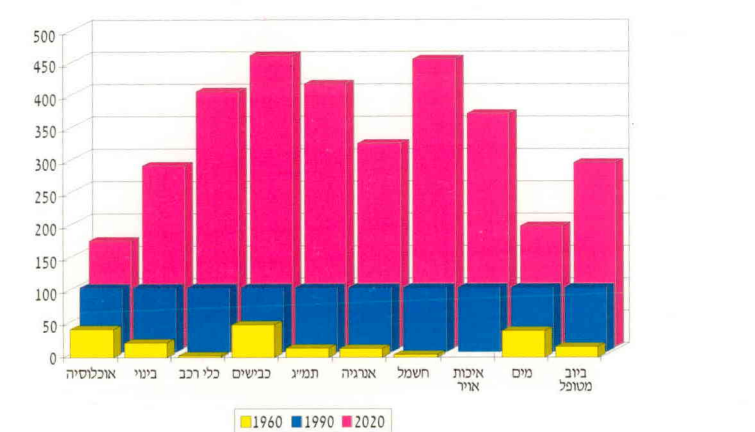
בפיתוח של המאה העשרים ואחת, הפך התכנון ארוך הטווח להכרחי. הצורך בתכנון לא נובע עוד מהיותה של המדינה "ריקה" ו"דלילה". נהפוך הוא - העיפוף המרחבי והסכנה לאלימות משאב הקרקע הם הסוגיות המחייבות אותו עתה. שלושה תהליכים מרכזיים מעצימים את הבעיות הנ"ל בפעולתם המשותפת, ומניבים אתגרים יחודיים בפני מערכת התכנון במדינה: ישראל התפתחה להיות אחת המדינות הצפופות ביותר בעולם המערבי; אולם להבדיל מכל המדינות המפותחות האחרות אוכלוסייתה ממשיכה לגדול בשיעורים גבוהים בהרבה מאלה המקובלים במערב. זאת ועוד - מגמת גידול האוכלוסייה צפויה להימשך גם בעשורים הבאים בשל הריבוי הטבעי העליון מן התפוצות וההסכמה הלאומית באשר להמשך תקפותו של חוק השבות. במקביל, רמת החיים בישראל עולה כל העת, שכן המשק הישראלי פועל לצמצם את הפערים הקיימים בין לבין המשק של מדינת המערב המפותחות.

כתוצאה, יידרש ישראל לקלוט חיקפי פיתוח אדירים בעשורים הקרובים, על מנת לענות על הביקושים של האוכלוסייה הגדלה, והן בעקבות העלייה ההמשכת בפעילות הכלכלית במשק ובמדי הרווחה.

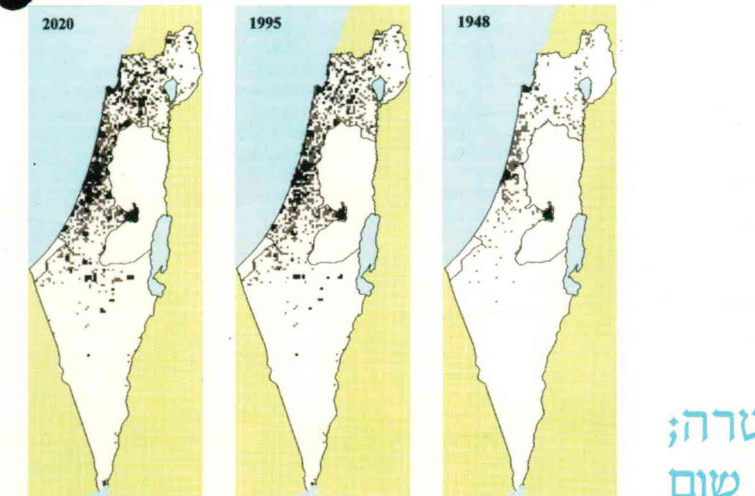
"תוכניותנו מאכזבות כי הן נטולות מטרה; כשאדם אינו יודע לאיזה נמל הוא מכוון, שום רוח אינה הרוח הנכונה".

סנקה SENECA 3-65 B.C

ישראל - תחזיות ויעדים לשנת 2020
מדדי גידול ופיתוח (1990-2000)

היקף השטח המבונה בישראל (1948-1995)
ותחזית המשך המגמות ל-2020

סעיף מס. 1594 של הממשלה מיום 03.05.2000.

- א. תכנית אב לישראל בשנות האלפיים (2020)
ב. סדרי עדיפויות לאומיים בתחום הכלכלי-חברתי

"1594.

ראש הממשלה פותח.

א. ראש צוות מחקר ותכנון לענין תוכנית האב לישראל בשנות האלפיים, פרופ' אדם מזור, מציג את תוכנית ישראל 2020 שעוסקת בתכנון כלל ארצי ארוך-טווח, בין היתר בהיבטי תשתיות ופיזור אוכלוסין.

(הצורך בתכנון כולל לקראת המאה ה-21; סוגיות התכנון המרכזיות; תוכנית האב "ישראל 2020"; צפיפות המרחב וגידול מואץ של האוכלוסיה; סגירת פער כלכלי; היקף השטח המבונה בישראל (1948-1995) ותחזית המשך המגמות ל-2020; צפיפות אוכלוסיה לפי תנאי שטח; צפיפות ושיעור גידול אוכלוסיה בישראל ובמדינות אירופה; קבוצות האוכלוסיה השונות והצורך באיזון ביניהן; ישראל - תחזיות ויעדים לקראת 2020 - מדדי גידול ופיתוח; ישראל במסלול המדינות המפותחות; ישראל והעם היהודי; ישראל בסביבה של שלום; ההשלכות המרחביות של תסריט השלום; תוכנית האב על אפשרויותיה השונות; תפיסת העל לפיתוח המרחב הלאומי; יהודים וערבים בישראל; נושא התשתיות בישראל, תפקידיהן וקידומן; הנושא הסביבתי; תפיסת העל לשימור ולטיפוח השטחים הפתוחים; תמונת העתיד).

ראש הממשלה והשרים יוסי שריד, אברהם שוחט, יעל תמיר, חיים אורון, בנימין בן-אליעזר, דליה איציק ושלמה בן-עמי מעירים ושואלים.

פרופ' אדם מזור משיב.

ב. ראש הצוות לענין העדיפויות הלאומיות בתחום הכלכלי-חברתי, פרופ' חיים בן-שחר וחברי הצוות פרופ' אלחנן הלפמן, פרופ' דן בן-דוד ופרופ' מנואל טרכטנברג מציגים סוגיות בעבודת הצוות.

(צמיחה נמוכה מלווה בהגברת אי-השוויון בהכנסות ברוטו; קיזוז אי-השוויון בהכנסות; הגדלת התלות הכלכלית; הגברת המתח החברתי; הנטל ההולך וגובר על התקציב; מהפך במגמה באמצעות הורדת אי-השוויון והגברת הצמיחה הכלכלית; אי-שוויון הולך וגדל; אבטלה גבוהה; אי-שוויון בישראל על פני זמן; אי-השוויון בהשוואה בינלאומית; מסלולי צמיחה של ארה"ב וישראל והצמיחה הכלכלית בשנות ה-90; שיעורי אבטלה בשנים 1973-2000; השינוי הממוצע השנתי בהכנסה של העשירונים השונים; הוצאה על שירותים חברתיים ובטחון, ביטוח סוציאלי וסעד; צמצום אי-השוויון והגברת הצמיחה בחינוך, בהכשרה המקצועית, בתשתיות, במו"פ וצמצום בעובדים זרים; הפיריון בייצור בישראל על מרכיביו השונים ותרומתו לתוצר הלאומי; ההוצאה הלאומית על חינוך; השוואה בינלאומית של מערכות החינוך והפערים בין מערכות החינוך; מספר משרות הוראה לכיתה; המלצות בתחום החינוך; התפלגות ההשכלה; שיעור השתתפות האוכלוסיה בכוח העבודה; מעורבות מעסיקים בהכשרה מקצועית; המלצות למרכזי הכשרה; הצפיפות על כבישים ומדד לצפיפות בכבישים; ההשקעות בתשתית הכבישים וברכבות; תשתית תחבורתית טובה ותרומותיה; התשואה על השקעה במו"פ; השקעה במו"פ על-ידי השוק הפרטי; המלצות למדיניות מו"פ; חלקם של העובדים הזרים ומשקלם בתעסוקה והשפעתם על המשק והחברה בישראל).

הפסקת צהריים למשך כשעה.

השרים יוסי שריד, יצחק כהן, דליה איציק, יעל תמיר, חיים רמון, שלמה בן-עמי, דוד לוי, אלי ישי, בנימין בן-אליעזר מעירים ושואלים.

פרופ' אלחנן הלפמן, פרופ' יוסי שביט ופרופ' אדם מזור משיבים.

ראש הממשלה מודה לפרופסורים אדם מזור, חיים בן-שחר, ואלחנן הלפמן וצוותיהם על העבודה שביצעו במסגרת תכנית-אב לישראל בשנת האלפיים (2020) ובסוגיית סדרי העדיפות הלאומית בתחום הכלכלי-חברתי - ולהצגת עיקריהן בפני הממשלה ומסכם כדלקמן:-

א. ראש הממשלה ימנה, על-דעת הממשלה, מספר צוותים אינטגרטיביים הכוללים נציגים מטעם משרדי ממשלה ומומחים חיצוניים בתחומים הבאים:

- 1) חינוך
- 2) הכשרה מקצועית
- 3) תשתיות תחבורתיות
- 4) מחקר ופיתוח.

מזכירות הממשלה

שמור

ב. הצוותים האמורים יגבשו הצעות ברוח ההמלצות של צוות המומחים בראשות הפרופסורים חיים בן-שחר ואלחנן הלפמן.

ג. עבודת הצוותים והצעותיהם ישמשו את הממשלה בדיוניה על סדרי העדיפויות בתקציב המדינה.

ראש הממשלה מנחה את יושב-ראש ועדת השרים לענין עובדים זרים לדווח בהקדם לממשלה בענין המדיניות בסוגיית העובדים הזרים ואופן יישומה."